

Pedagogická
fakulta
Faculty
of Education

Jihočeská univerzita
v Českých Budějovicích
University of South Bohemia
in České Budějovice

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích

Pedagogická fakulta

Katedra geografie

Bakalářská práce

**NÁVRH HISTORICKOGEOGRAFICKÉ
NAUČNÉ STEZKY V JIŽNÍ ČÁSTI
REGIONU BOSKOVICKA**

Vypracovala: Mgr. Kristýna Španělová

Vedoucí práce: RNDr. et PhDr. Aleš Nováček, Ph.D.

České Budějovice 2014

Prohlášení

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury. Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě – v úpravě vzniklé vypuštěním vyznačených částí archivovaných pedagogickou fakultou elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

České Budějovice, 15. dubna 2014

Kristýna Španělová

Poděkování

Děkuji panu RNDr. et PhDr. Aleši Nováčkovi, Ph.D. za cenné rady při zpracování mé bakalářské práce. Dále bych chtěla poděkovat Petru Kandlovi za pomoc při zpracování grafických návrhů informačních tabulí.

Anotace

Bakalářská práce zpracovává Návrh historickogeografické naučné stezky v jižní části regionu Boskovicka. Práce se zaměřuje na teoretické zmapování naučných stezek. Dále se věnuje vymezení zájmového území a uvádí geografickou charakteristiku a turistický potenciál území. Hlavním úkolem této bakalářské práce je navrhnout optimální trasu naučné stezky ve vymezeném regionu s mapovým přehledem jednotlivých stanovišť. Nedílnou součástí práce je grafické zpracování informačních tabulí, které by naučnou stezku doplňovaly po celé její trase. Práce seznamuje širokou veřejnost s tradičními řemesly významnými v minulosti, které přetrvaly do současnosti, a dalšími zajímavostmi ve zmíněném regionu.

Klíčová slova

naučná stezka • mikroregion Kunštátsko-Lysicko • tradiční řemesla • kulturně historický potenciál

Abstract

Bachelor thesis compiles a plan of historic-geographic educational nature trail in the southern part of the region Boskovicko. The thesis focuses on theoretical charting of educational nature trails. Further it defines an area of interests and brings geographical characteristics and touristic potential of the area. The main aim of the thesis is to suggest optimal educational nature trail in the specified region with maps of individual stations. Inseparable part of the thesis is a graphical processing of informational boards which would supplement the whole educational nature trail. The thesis gives information to public about traditional trades important in the past which have remained until nowadays and some other interesting things and places in the mentioned region.

Key words

educational nature trail • mikroregion Kunštátsko-Lysicko • traditional trades • cultural historical potential

Obsah

Úvod	7
1 Diskuse s literaturou	10
2 Teoretickometodologická východiska	13
3 Charakteristika vymezeného území	19
3.1 Fyzickogeografická charakteristika	19
3.2 Socioekonomická charakteristika	23
3.3 Historie území	26
3.4 Analýza atraktivity a potenciálu území	27
4 Návrh optimální trasy naučné stezky	29
4.1 Rudka – sochařství	32
4.2 Kunštát – hrnčířství	35
4.3 Zbraslavec – včelařství	38
4.4 Drnovice – paličkování	41
4.5 Lysice – kovářství	44
4.6 Býkovice – mlynářství	47
4.7 Černá Hora – pivovarnictví	50
Závěr	52
Seznam použité literatury a zdrojů	53
Seznam obrázků, grafů a map	57

Úvod

Lidé při značné závislosti na přírodě v jejím rámci vytvářeli a formovali svůj svět hmotné a duchovní kultury a vzájemných vztahů. Jakékoli přeměny v lidských dějinách probíhaly a vžívaly se jednu, dvě i více generací. Jde o tradice, které jsou nositelem výrobních, hospodářských, společenských i kulturních systémů. Člověk v každém období svého vývoje zvládal odpovídajícím způsobem výrobní úkoly již před oddělením řemesla od základních zemědělských činností. Člověk vyráběl nejen věci nezbytné k životu, ale i tvořil umělecká díla. Prosté formy rukodělné výroby však neustrnuly v prvotní podobě, ale rozvíjely se až k dokonalému řemeslnému projevu.

Díky této bakalářské práci má člověk v dnešní době možnost uniknout ze světa technické kultury do zmizelého světa bednářů, hrnčírů, šindelářů, platněřů, šveců, zámečníků, rolníků, oráčů, ovčáků, řezníků, uzenářů, mlynářů, pekařů, perníkářů, brtníků, včelařů, koželuhů, tkalců, barvířů, mandlířů, běličů, soukeníků, česačů vlny, krejčích, krajkářů, kloboučníků, tesařů, sekerníků, truhlářů, kolářů, kůžkařů, mastičkářů, nožířů, kolomazníků, malířů, cihlářů, hodinářů, zvonářů, kovářů, zedníků, sochařů, kameníků, lazebníků, pivovarníků. Následující stránky hovoří o různých oborech lidské rukodělné činnosti, o materiálech, o funkční i výtvarné hodnotě vyráběných předmětů, o harmonii mezi jejich účelem, tvarem, barevností a zdobností, o přírodě, lidech a věcech, o tvořivé práci, která prolínala a prolíná celý život člověka.

Většina jmenovaných řemesel byla zapomenuta, avšak některá přetrvala do současnosti nejen na zpracovaných informačních tabulích naučné stezky v této práci. Celá řada publikací seznamuje své čtenáře o hradech, zámcích a jiných památkách, mnohé publikace poskytují tipy na výlety do přírody. Avšak naučným stezkám, které jsou takovými nenásilnými učebnicemi pod širým nebem, příliš mnoho prostoru věnováno nebylo. Většina z více než šesti set naučných stezek v České republice je věnována více tématům. Přesto zcela zřejmě převažují informace o přírodě, se kterou nás více či méně podrobně seznamují informační tabule. Na mnohých stezkách se dozvíme o kulturním a historickém vývoji území, o archeologických zajímavostech nebo o historických památkách. Zpracování stezek se liší co do kvantity i kvality obsažených informací.

Co je na stezce zajímavého nám zprostředkují informační naučné tabule, kde jsou uváděny další zajímavosti v blízkém okolí stezky. Důležité je i znázornění délky

trasy v kilometrech, typ trasy a upozornění pro motorizované návštěvníky na možné potíže s řešením návratu na výchozí místo, dále orientační počet tabulí (zastávek), vhodnost trasy pro cyklisty, případná omezení a placené vstupy.

Naučná stezka spojuje pěší turistiku i odpočinek na kole s poznáváním nových míst a zvyklostí. Projít trasu není finančně náročné a fyzickou zátěž si každý návštěvník může zvolit podle svého uvážení, a proto trasu mohou projít lidé všech věkových kategorií a fyzické zdatnosti. Trasa prochází několika obcemi a prostřednictvím stezky by obce mohly přilákat nové návštěvníky a rozvíjet tak cestovní ruch v daném regionu. Na trase návštěvníky lákají atraktivity v podobě přírodních a společenských zajímavostí a kulturních akcí.

Bakalářská práce na téma Návrh historickogeografické naučné stezky v jižní části regionu Boskovicka se zaměřuje na teoretické zmapování naučných stezek. Dále se věnuje vymezení zájmového území a uvádí charakteristiku a turistický potenciál území. Hlavním úkolem této bakalářské práce je navrhnout naučnou stezku, která by návštěvníky seznámila se zajímavostmi regionu. Část bakalářské práce se věnuje problematice postupu při výběru trasy naučné stezky. Obsahem je také návrh konkrétní trasy naučné stezky v regionu Boskovicko, kde je stezka určena pro nejširší veřejnost. Vzhledem k nenáročnému terénu je naučná stezka zvládnutelná téměř každým návštěvníkem. Trasu jsem osobně absolvovala a zároveň hodnotila možnost dopravy do výchozího a koncového místa stezky, časovou náročnost a kilometráž. V bakalářské práci jsou představena jednotlivá zastavení stezky s doplňujícím textem. Součástí bakalářské práce je grafické zpracování bodové informační tabule.

Cílem bakalářské práce je vytvořit návrh trasy naučné stezky ve vymezeném regionu. Návrh vyplyne z podrobného rozboru objektů vhodných k zakomponování do naučné stezky a jejich informačního a vzdělávacího potenciálu. Hlavním cílem je návrh informačních tabulí, které by naučnou stezku doplňovaly po celé její trase. Jedním z cílů bakalářské práce je definování pojmu naučná stezka, a co je jejím účelem. Dílčím cílem je hledání adekvátní lokality a optimálního tematického zaměření naučné stezky. Studie bude obsahovat popis trasy a jednotlivých zastavení, následně budou stanoviště charakterizována dle tematického zaměření. Dále vlastní seznámení s trasou stezky, pořízení fotodokumentace, zpracování dat a informací. Realizaci stanovených cílů odpovídá struktura a koncipování jednotlivých kapitol práce.

Diskuse s literaturou je obsahem první kapitoly. Ve druhé kapitole práce se klade důraz na vymezení pojmu naučná stezka, její význam, využití, rozdělení a metodologická východiska. V třetí části je uveden pohled na sledované území se zaměřením na charakteristiku jak fyzickogeografickou, tak socioekonomickou, dále na historii území, atraktivitu a turistický potenciál území. Atraktivita a potenciál území pro trasu stezky se vyhodnocuje na základě expertní analýzy. Když se návštěvník rozhodne navštívit danou oblast, pravděpodobně bude chtít zhlédnout nejzajímavější místa, kterými jsou přírodní a kulturně historické atraktivity. K tomu je zapotřebí trasa, kterou lze projít nejen pěšky, ale i projet na kole.

Přírodní atraktivity jsou takové, které tvoří nejvýznamnější předpoklad cestovního ruchu. Mezi přírodní atraktivity lze zařadit klima, morfologické členění terénu, polohu místa a jeho prostorové vazby, vodstvo, dále také faunu a flóru a čistotu životního prostředí. Aby mohla daná oblast své krásy nabídnout turistům, musí být zpřístupněny vhodnou formou, která s ohledem na zájmy ochrany přírody tyto turistické cíle umožňuje zhlédnout. Požadavky splňují především naučné a turistické trasy a cyklotrasy. Přírodní atraktivity jsou doplňovány kulturně historickými atraktivitami, což dotváří celkový charakter území a každý návštěvník si přijde na své. Do kulturně historických atraktivit patří architektonické stavby a památky, historická sídla, muzea, galerie i kulturní akce.

Čtvrtá kapitola se věnuje návrhu a popisu optimální trasy naučné stezky s mapovým přehledem jednotlivých stanovišť. Dále je tato část přímo zaměřena na jednotlivá zastavení v průběhu naučné stezky, která ukazují, jak tradiční řemesla významná v minulosti přetrvala do současnosti. Všechna použitá literatura je uvedena na konci práce v seznamu použité literatury a zdrojů.

1 Diskuse s literaturou

Pojednáním o řemeslech autoři knih zdůraznili význam řemesel při tvorbě životního prostředí a skutečnost, že tato řemesla od nepaměti člověka provázejí jeho společenským, kulturním, náboženským i osobním životem. Řemeslné výrobky z kamene, zdiva, keramiky, proutí, dřeva, kovů, skla, textilií a řady dalších materiálů tvoří, doplňují a ovlivňují jak vnější prostředí obcí, jednotlivých budov, parků, tak i vnitřní prostředí společenských sálů, pracovních prostor či dalších. Přitom se uplatňují také jako předměty denní potřeby.

Řemeslo sehrávalo a dosud sehrává v životě lidí významnou roli. Hrnčářským řemeslem se zabývala řada autorů. Vznikly publikace vědecké, např. od autorů Tichého a Štěpána, opírající se o archeologické a historické výzkumy. Dále práce technologické, učebnice a příručky i pro obory umělecké zpracovává Adamcová. Vedle nich stanuly i knihy od autorů Růžičky a Vlčka, pojednávající o aspektech technologie z pohledu výtvarného umění. Rovněž národopisci nezůstali stranou, o čemž svědčí řada studií a dílčích statí publikací. Některé z vydaných prací jsou svým charakterem předurčeny pro další vědecká bádání, u jiných vycházel autor z vlastních praktických zkušeností a znalostí, které předával dál.

Šedý se pokouší v historickém přehledu načrtnout vývoj sochařství od nejstarších dob lidské civilizace až po nejnovější dobu, a to ve výtvorech lidí, kteří nejen zvládli samu výrobu, ale kteří svým umělecky pojímaným ztvárněním těchto hmot vdechli konečným výrobkům nenapodobitelné kouzlo, což je patrné i u publikací Volavky. Autor literatury Příkryl jmenuje předměty a díla tohoto oboru a jejich vznik v celé šíři historických souvislostí společenského a uměleckého vývoje a přináší čtenáři mnohem širší poučení než pouhou strohou informací o úzkém oboru tak specializovaného řemesla.

Publikace o paličkování krajek zůstávaly vydavateli řadu let bez povšimnutí. Souborná publikace Malátové odkazuje na historický vývoj a proměnlivost tvorby v tomto oboru. Publikace obsahuje charakteristické pracovní postupy a výsledky umělecké tvorby paličkování. Jedním z cílů knihy je vyvolání či zvýšení zájmu o řemeslnou tvorbu jako takovou.

Po důkladném rozboru literatury k tématu včelařství, jsou knihy zpracované jak formou historického přehledu (např. Janotka, Linhart), tak z hlediska praktického včelaření (např. Kareš). Na tomto úseku činnosti se v tuzemsku nachází poměrně hodně odborné literatury, avšak cizojazyčné publikace (např. Seeley) zprostředkují modernější formy včelaření a práci se včelstvy (např. Preusse). Setkáváme se zejména s příručkami o včelích produktech (např. Brožek), s díly věnující se ekologickému chovu včel (např. Bentzien) nebo všeobecně o včelařství (např. Weiss).

Autoři píšící v médiích o pivovarnictví a mlynářství se zabývají popisem nejrůznějších pracovních postupů, které se používají k dokončení určitého produktu. K těmto pracovním postupům potřebuje řemeslník nejrůznější nástroje, z nichž mnohé jsou v každé mlynářské dílně nebo pivovaru, jiné si však musí zhotovit sám, aby mohl vůbec zdárně dokončit práci. Návod, jak výrobky vytvořit, ovšem nemáme. Autoři pouze seznamují čtenáře s prostředky, s jejichž pomocí pracují. Jde vlastně o pohled do mlýna nebo pivovaru s různými nástroji nezbytnými při použití různých technologií i různých plodin. Ovšem dovednost a invence řemeslníka zde zachyceny být nemohou. Jako každé rukodělné řemeslo vyžadují i tato řemesla ke svému dokonalému zvládnutí dlouholetou praxi a bohatou zkušenost.

Na velmi dlouhé cestě postupného vývoje lidské kultury se z hlavních užitečných materiálů objevuje kov hned na třetím místě za dřevem a kamenem, když si ovšem odmyslíme prvotní materiály, jako byly kosti a kůže zvířat, rákos apod. Nejdříve se kov používal na výrobu domácího a zemědělského nářadí, různého spojovacího materiálu a zbraní, a teprve později k jiným účelům. I zpracování kovu se záhy stalo předmětem umělecké tvorby.

S kovy se v přírodě člověk setkával od pradávna. Příroda naší planety, jak je známo, je velmi rozmanitá. Její různorodost na odlišných místech planety, od arktické a antarktické zóny po rovník, v konfiguraci zemského povrchu, klimatu, flóry a fauny, určovala od samého začátku odlišný charakter života lidí obývajících tato místa. Lišili se mezi sebou podle rasového původu a míst osídlení, svým vzhledem a barvou pleti. K tomu je nutné přičíst proměnlivé, ale dobově rozhodující vlivy náboženství, sociálního zřízení a kultury sousedních národů na charakter života určitého územního svazu lidí. Výrazem všestranného života, jiným slovem kultury, jednotlivých skupin lidstva se pak stávalo jejich výtvarné umění, které pro každou z nich bylo typické.

Jak zmiňuje Frolec, umělecké kovářství je téma velmi rozsáhlé, neboť kovářský obor má dlouhou a bohatou historii, kterou nelze oddělit od vývojových souvislostí lidské společnosti. Formy a výstupy kovářské výroby, jimiž se zabývají Bohmann a Semerák, jsou rovněž značně pestré a předcházejí od prostých výrobků denní potřeby přes zdobné stavební prvky až k poloze výtvarně umělecké. Jejich kvalifikované komplexní sledování a vyhodnocování bez multidisciplinárně fundovaného autorského týmu by nebylo snadné a asi ani možné. Proto každý z autorů dosud vydaných knih a studií sledoval danou problematiku logicky ze svého vlastního či příbuzného specializovaného zorného úhlu, jak uvádí Zub. Autoři Goňa, Révay a Vondruška si nekladou za cíl obsáhnout kovářství v jeho plné šíři. Dále Konvička se snaží ve stručnosti a v obecné poloze seznámit laickou i poučenější veřejnost s historií řemesla, vývojem jeho výrobních postupů i samotných výrobků, nastínit život a společenské postavení jeho nositelům ve vesnickém i městském prostředí. Publikace vychází z informací obsažených v dosud vydaných pracích, z poznatků získaných novými terénními výzkumy a studiem archivních pramenů. Svým pojednáním jsou knihy naučným doplňkem studia zejména na řemeslných a uměleckořemeslných školách, pomůckou pro muzea a některé další kulturní a osvětové instituce. Své uplatnění však najde především u příznivců a obdivovatelů jednoho z nejzajímavějších a v dnešní době i atraktivních řemesel – kovářství.

2 Teoreticko metodologická východiska

Naučné stezky jsou vyznačené výchovně vzdělávací trasy vedoucí k informování o přírodních i kulturních hodnotách území s řadou pozoruhodností. Na stezkách vynikají některé významné objekty a jevy, které jsou na určených zastaveních přímo v terénu zvláště vysvětleny (Štefka 1990, s. 3).

První naučné stezky vznikaly jako přírodní obdoba organizovaných prohlídek památkových objektů, proto jedním z typů zůstávají naučné stezky s průvodcovskou službou. Návštěvníky po trase doprovází osoba, která jim podává výklad (Čeřovský, Záveský 1989, s. 143). V České republice na naučných stezkách provádí průvodce výklad spíše jen výjimečně. Nejčastější je tzv. samoobslužná naučná stezka. Návštěvník prochází trasu sám a vysvětlení mu poskytují informační tabule umístěné přímo v terénu nebo průvodcovský text, který získal již předem nebo na místě. Návštěvník si sám podle vlastního rozhodnutí, fyzické zdatnosti, časových možností, nálady, počasí, volí rychlost prohlídky a také množství informací, které je ochoten přijmout (Čeřovský, Záveský 1989, s. 144). Na stezce s kombinovaným výkladem je umístěno několik vysvětlujících tabulí a je poskytnut výklad průvodce předem nahlášeným skupinám. Vedle naučných stezek, které využívají nejširší škálu zajímavostí přírodních i kulturních na trase, existují i stezky tematicky a obsahově specializované. Mezi témata tak můžeme najít přírodní zajímavosti a cennosti, historii krajiny a života lidí v ní, technické památky, archeologii, tradiční řemesla, lesnické, geologické a parkové stezky, ale také s tématy víry, náboženských symbolů a tajemných a mystikou zahalených míst (Hokr, Schneider 2002, s. 1-5).

První naučná stezka byla na území České republiky otevřena ke Dnům ochrany přírody v roce 1965 v přírodní rezervaci Medník na Sázavě ve Středočeském kraji (Čeřovský, Záveský 1989, s. 145).

Naučné stezky se dle Čeřovského a Záveského (1989, s. 147) rozdělují do tří kategorií, a to na trasy krátké – zhruba do 5 km, obsahově bohaté, zpravidla okruh. Dále středně dlouhé trasy – nejčastěji 5 až 15 km, obsahově bohaté, někdy okruh, někdy s různým výchozím místem a cílem. A dlouhé trasy – přes 20 km, turistického charakteru, někdy rozdělené na etapy.

Naučné stezky lze dělit na jednosměrné, které směřují do určitého místa a jsou spojovány s delším výletem na několik kilometrů. Nebo okružní stezky, které se vrací do výchozího bodu a prochází spíše menším územím (Šírová Motyčková, Šír 2010, s. 9).

Také můžeme stezky členit dle typu pro pěší, pro cyklisty, pro automobily, pro kočárky, pro koloběžky, výjimečně i pro běžkaře, vodáky a koně nebo bezbariérové stezky (Drábek 2007, s. 11-12).

Naučná stezka má ukazovat vzájemné vztahy v přírodě, momenty historického vývoje přírody a krajiny ve spojení s člověkem a jeho působením. Jedním ze základních poslání stezek je ukázat, jak člověk do přírody zasahoval, zasahuje a přímo v terénu dokázat, které zásahy jsou na škodu a které ku prospěchu. Dalším z hlavních cílů naučné stezky je aktivizovat návštěvníky, vzbudit v nich zájem (Čeřovský, Záveský 1989, s. 147).

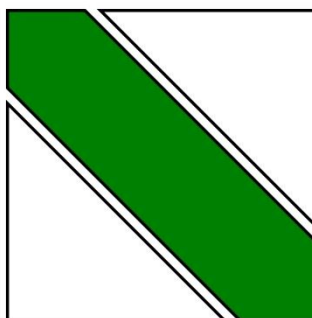
Na turisticky značených cestách lze vytvořit naučné stezky, ovšem ne na každé turistické cestě lze naučnou stezku vybudovat. Můžeme tedy i objevovat místa mimo značené cesty a danou lokalitu zpřístupnit a výchovně využít. Na naučné stezce musí být určitý využitelný obsahový fond, který Čeřovský a Záveský (1989, s. 149) nazývá kulturně výchovný potenciál území. „Důležitým předpokladem je názornost a přitažlivost objektů a jevů, které mají být vybrány a interpretovány“ (Čeřovský, Záveský 1989, s. 149). „Zejména vhodné jsou pro zastavení na naučných stezkách vyhlídkové body s poučnými a esteticky působivými panoramaty“ (Čeřovský, Záveský 1989, s. 151).

Když jsme zvolili oblast, širší území, které by mohlo připadat v úvahu pro zřízení nové naučné stezky, zjistíme všechny objekty a jevy, které by bylo možno na trase využít. Vybrané objekty jsou spojnicí zastavení na trase, která je vedená po schůdných cestách a pěšinách. Obtížným místům, jako jsou strmé svahy, skalní srázy, přechod přes vodu, se vyhýbáme, nebo musíme pamatovat na jejich překonání pomocí žebříku, můstku atd. Trasu lze vést na kratších úsecích i místy, kde žádná cesta či stezka nevede. Volba trasy ale musí umožnit její jednoznačné vyznačení, aby se návštěvníci stezky dobře orientovali. Důležitá je volba výchozího místa naučné stezky. Mělo by být dostupné veřejnými dopravními i individuálními prostředky. Počítáme-li s vydáním průvodcovského textu, volíme výchozí místo tam, kde je možnost jeho získání. Dáváme přednost okružní trase, tedy s cílem ve výchozím místě. Pokud není

trasa okružní, snažíme se stezku vybudovat tak, aby se dala procházet oběma směry, tj. aby výchozí místo mohlo být případně i cílem a naopak (Čeřovský, Záveský 1989, s. 152-154).

Pěší značené trasy se značkují pásovými i tvarovými značkami, jejichž obrysové rozměry činí 100 x 100 mm. Mění-li značená trasa náhle směr nebo odbočuje-li na jinou komunikaci, použijí se šipky, které na změnu směru nejen upozorní, ale přímo do nového směru navedou. Také naučné stezky mají tvarovou značku, jejíž základní plocha je provedena v upozorňovací barvě se zeleným pruhem o šířce 30 mm vedeným úhlopříčně z levého horního do pravého dolního rohu značky, s mezerou asi 5 mm mezi zeleným pruhem a oběma jím vytvořenými bílými trojúhelníky. Naučné stezky nemusí být vždy vyznačovány zvláštní značkou naučné stezky. Řada z nich je značkována běžnými pásovými nebo místními značkami a charakter naučných stezek jim dává pouze jejich vybavení informačními panely. Pro umístování v terénu platí stejná pravidla jako pro značení turistických cest, značky se tedy umísťují vzájemně na dohled ve směru prohlídky.

Obr. č. 1: Značka naučné stezky

Zdroj: vlastní zpracování

Samoobslužný výklad na místech zastavení může být podán na panelu umístěném přímo v terénu, na tzv. informační tabuli. Obsah vysvětlující tabule by měl být pro návštěvníka naučné stezky skutečným přínosem. Cenné je např. umístění historických záběrů, kdy má návštěvník možnost srovnat dřívější stav se současnou situací. Text na vysvětlujících tabulích by měl být jasný, stručný, srozumitelný a měl by zaujmout především zajímavostí podávané informace. Tištěné průvodcovské publikace po naučných stezkách jsou dalším důležitým doplňkovým materiálem. Text brožury

může být delší, doplněn více obrázky a nezbytnou součástí se stává mapa, popř. plánek (Čeřovský, Záveský 1989, s. 164-170).

Mobilní značení naučných stezek funguje na bázi malých QR (Quick Response) kódů (taggů) propojených s obsahem, který si návštěvník zobrazí na chytrém mobilním telefonu s připojením na internet s fotoaparátem bez nutnosti GPS zařízení. Tento systém minimálním způsobem zasahuje do okolního prostředí, umožňuje snadnou aktualizaci a rozšiřování obsahu bez fyzických zásahů do značení místa a přináší řadu nových možností v interakci s návštěvníkem. Návštěvník není pouze pasivním příjemcem informací, ale využívá výhod jako mluvený průvodce, zasílání elektronické pohlednice nebo propojení místa se sociálními sítěmi a sdílením přímo přispívá k propagaci stezky. Správce stezky získává zpětnou vazbu pomocí komentářů v online návštěvní knize nebo statistiky návštěvnosti na základě zobrazení průvodců.

Tento typ značení buď zcela nahrazuje nebo doplňuje klasické informační panely. Umožňuje okamžité získání velkého množství rozšiřujících informací, které se na informační panel nevešly. Kód může být do nové tabule přímo zapracován, nebo později dolepen pomocí štítku. Dále rozšiřuje základní infrastrukturu trasy o větší počet dalších míst, jejichž klasické značení by bylo příliš náročné. Zejména v CHKO a dalších chráněných oblastech, kde je kladen důraz na minimální zásah do okolního prostředí, může fyzické značení zcela nahradit. QR kód může skrývat fotografie, texty, soutěžní otázky, hry nebo nápovědu. Lze jím také odkazovat na internetové stránky, např. obce, kterou stezka prochází. Získané informace si návštěvník může doslova odnést v kapse pro další práci doma či ve škole.

Mobilní značení naučných stezek může být součástí kompletního mobilního průvodce, který nabízí další pokročilé funkce jako interaktivní mapu stezky s GPS navigací, výběr zajímavých míst na základě aktuální pozice, podporu geocachingu a offline verzi bez nutnosti přístupu k internetu. Do mobilního průvodce mohou být díky využití GPS lokalizace zapracována i místa, která nejsou součástí mobilního nebo fyzického značení v terénu. Přidávání a rozšiřování o nové zájmové body v terénu je díky tomu velice jednoduché. Mobilní průvodce může sloužit jako podklad pro další plánování terénního značení a budování stezek (Malach 2009).

Jednotlivé funkce naučných stezek se často prolínají a mezi nejdůležitější patří funkce informační, kdy stezka poskytuje informace o přírodě, její ochraně, daném tematickém zaměření nebo jiných zajímavostech. Návštěvníci tedy získají prostřednictvím

informačních panelů v terénu informace o daném území. Další funkcí, která plynule navazuje na funkci informační je funkce výchovně vzdělávací. Dochází k rozvíjení a doplňování poznatků a dává je do vzájemných vztahů a souvislostí. Vhodně zpracované údaje a zejména obrazový obsah panelů působí na zvýšení zájmu návštěvníka o prostředí, ve kterém se nachází a zvláště učí aktivní ochraně přírody. Estetická funkce poukazuje na vnímání přírodních i kulturních krás na trase stezky. Funkce rekreační je důležitou součástí návštěvy stezky, kterou nelze od ostatních funkcí oddělit. Možnost odpočinku po trase návštěvníkovi poskytnou lavičky, altány, přístřešky, rozhledny, studánky a i hřiště pro děti. Jejich instalace je vhodná na místech, kde lze očekávat větší koncentraci návštěvníků. Přístřešky bývají zhotoveny z přírodních materiálů a jejich podoba může vycházet z místních zvyklostí. Vhodnou součástí přístřešků tvoří různé stolky, sedátka a stojany na kola. S rekreačními prvky sloužícími k oddechu souvisí funkce bezpečnostní. Nejenom rekreační prvky, ale i objekty na trase jako jsou zábradlí, řetězy, schody vyžadují pravidelnou údržbu, aby byla zajištěna bezpečnost návštěvníků. Tyto vybudované objekty slouží převážně ke zpřístupnění hůře dostupných míst a návštěvníky vhodným způsobem usměřňují na trase stezky. Tedy v rámci usměrňovací funkce lze mimo objektů využít značky vyznačující trasu, lávky, chodníky a jiné zábrany. Motivační funkce má za úkol probudit hlubší zájem návštěvníka o vše spojené s naučnou stezkou. Propagační funkce vyzdvihuje kladný vztah člověka k přírodě a propaguje samotnou naučnou stezku. Všechny funkce komplexně na návštěvníka působí v průběhu poznávání trasy stezky.

Naučná stezka se musí po jejím vybudování udržovat, a to její značení, vybavení a technický stav. Při instalaci odpadkových košů je třeba dbát na správné umístění tak, aby byly přístupné pro pravidelné vyvážení odpadků. Vznikne-li naučná stezka, je třeba, aby se o ní dozvěděla co nejširší veřejnost, k tomu slouží propagace.

Před zahájením psaní bakalářské práce jsem provedla rešerši odborné literatury o dané problematice. Po sběru informací o naučných stezkách, tzv. heuristice, jsem dané téma nastudovala. Zpracovala jsem literaturu zabývající se samotnými naučnými stezkami, zásadami a významem stezek, její klasifikaci a získala jsem informace, jakým způsobem stezky budovat. Zaměřila jsem se na teoretické studium materiálů vztahujících se k oblasti a charakterizovala vymezené území. Pro získání potřebných informací byla stěžejní práce v terénu zájmové oblasti, kde jsem se podrobně seznamovala s řemesly v obcích a sledovala celkový ráz krajiny. Analyzovala jsem objekty a

jevy ve sledovaném území, které by bylo možné využít a provedla rozbor z pohledu jejich informačního a vzdělávacího potenciálu. Na základě zjištěných faktů jsem vytipovala stanoviště, vymezila trasu naučné stezky a vytvořila fotodokumentaci. Následně jsem trasu lokalizovala a realizovala návrh naučné stezky a jejího tematického zaměření. Základem práce se stal sběr regionální literatury, týkající se konkrétních témat obsažených v naučné stezce, která je zaměřena na tradiční řemesla přetrvávající do dnešní doby. K jednotlivým zastavením je zpracován vysvětlující text a navrženy tematické informační tabule, které charakterizují daná stanoviště.

3 Charakteristika vymezeného území

Zájmové území se nachází v oblasti střední Moravy v severní části Jihomoravského kraje. Naučná stezka administrativně prochází okresem Blansko, na severu hraničí s okresem Svitavy, na východě s okresem Prostějov, na jihovýchodě s okresem Vyškov, na jihu s okresy Brno – město a Brno – venkov a na západě s okresem Žďár nad Sázavou. Z okresu Blansko můžeme dále vyčlenit region Boskovicko, který se dělí na šest mikroregionů, a to Boskovicko, Kunštátsko-Lysicko, Letovicko, Malá Haná, Olešnicko, Svitava. Trasa naučné stezky leží v mikroregionu Kunštátsko-Lysicko, který má celkovou rozlohu 130 km². Žije zde přibližně necelých 10 000 obyvatel ve 22 obcích: Bedřichově, Býkovicích, Černovicích, Dlouhé Lhotě, Drnovicích, Hodoníně, Kozárově, Krhově, Kunčině Vsi, Kunicích, Kunštátě, Lhotě u Lysic, Lysicích, Makově, Nýrově, Rozseči, Sebranicích, Štěchově, Tasovicích, Voděradech, Zbraslavci a Žerůtkách. Přírozenými centry mikroregionu jsou Kunštát a Lysice. Dále naučná stezka zasahuje na území obce Černá Hora mimo mikroregion Kunštátsko-Lysicko. Černá Hora leží jižně od vymezeného mikroregionu a trasa naučné stezky prochází touto obcí z důvodu dopravního spojení a celkové dostupnosti naučné stezky.

3.1 Fyzickogeografická charakteristika

Sledované území se vyskytuje v oblasti poměrně geologicky pestré, což předznamenává i její socioekonomické využití. Celé vymezené území geomorfologicky náleží do systému hercynského a subsystému hercynská pohoří, dále do provincie Česká vysočina, subprovincie českomoravská, do oblasti Brněnská vrchovina a Českomoravská vrchovina. Brněnskou vrchovinu rozdělujeme do celku Boskovické brázdy a podcelku Malé Hané. Podcelek v daném území zabírá dva okrsky, Krhovský hřbet a Lysickou sníženinu. Českomoravská vrchovina se člení do celku Hornosvratecké vrchoviny a podcelku Nedvědicke vrchoviny. Podcelek zaujímá Kunštátská vrchovina, Sýkořská hornatina a Žernovnická hrášt' (Klímová a kol. 1999, s. 21).

Sledované území má složitou geologickou stavbu, patřící k východnímu okraji Českého masívu. Základem vývoje georeliéfu daného území jsou vrásno-zlomové struktury fundamentu konsolidované variským vrásněním v prvohorách. Během vrásnění se vytvořila morfologicky výrazná příkopová struktura Boskovické brázdy

ve směru severo-severo-východ až jiho-jiho-západ, vyplněná permskými sedimenty. Permské usazeniny se ukládaly již na zarovnaný povariský povrch. V okrajových částech území jsou v krystaliniku dvojslídne pararuly, větší část tvoří amfibolity a hadce s granátem (Mackovčín, Jatiová, Demek, Slávik 2007, s. 101). V období jury pronikl na území ze severu úzký záliv moře. V moři se usazovaly především dolomitizované vápence. V teplém podnebí spodní křídly jurské usazeniny zvětraly. Ve svrchní křídě v souvislosti s počínajícím alpsko-karpatským vrásněním došlo k radikálním tektonickým pohybům. Část území poklesla a byla ve svrchní křídě ze severu a po linii Olešnice – Černá Hora – Blansko zaplavena nejprve jezerem a pak křídovým mořem. Pokračování tektonických pohybů způsobilo ústup moře, rozlámání křídových usazenin a jejich zaklesnutí do prolomů. V paleogénu došlo k rozsáhlému odnosu křídových usazenin a ke vzniku paleogenního zarovnaného povrchu s mocným pláštěm zvětralin. Dále docházelo k odnosu zvětralin a obnažování zvětrávací plochy a ke vzniku místních zarovnaných povrchů. Na konci třetihor a ve čtvrtohorách bylo území vyplněno říčními a jezerními sedimenty (písečné štěrky, písky nebo prachové uloženiny). V pleistocénu probíhal vývoj georeliéfu pod vlivem střídání chladných období (glaciálu) a teplejších období (interglaciálu). Během chladných období čtvrtohor se na povrchu oblasti ukládaly větrem naváté prachové sedimenty (spraše). V teplejších obdobích čtvrtohor dosahovala v porovnání s dnešním klimatem teplota vzduchu vyšších hodnot a převládalo více srážek. V holocénu se ve vývoji georeliéfu značně uplatňuje činnost lidské společnosti (Mackovčín, Jatiová, Demek, Slávik 2007, s. 106-108).

Jak se zmiňují autoři knihy Brněnsko – chráněná území ČR IX. (Mackovčín, Jatiová, Demek, Slávik 2007, s. 104-105) okolí Kunštátu má odlišný georeliéf. Podél Kunštátského zlomu vznikl složený svah probíhající od Býkovic na Zbraslavce, Kunštát a Sulíkov. Podél zlomu zaklesly kry křídových usazenin, které tvoří stolové vrchy. Ve stolovém vrchu Milenka (579,7 m n. m.) jsou vytesány zajímavé antropogenní jeskyně se sochami. Mezi Černou Horou, Lysicemi a Svitávkou se rozprostírá úrodná Lysická sníženina. Na východě se nad ní výrazně zvedají křídové vrchy – Velký (464 m n. m.) a Malý (489 m n. m.) Chlum. Malý Chlum vystupuje z vyšší základny a má tak větší nadmořskou výšku než sousední mohutnější Velký Chlum (Bína, Demek 2012, s. 101).

Poloha celku na styku vlivu oceánu od západu a vlivu kontinentu od východu podmiňuje velkou proměnlivost počasí, po většinu roku převládá vliv vzduchových

hmot mírných šířek, ale krátkodobě se projevují teplé subtropické vzduchové hmoty, které se často projevují v nižších polohách území. Převládá západní až severozápadní proudění větru, v chladném období dominuje jihovýchodní až jižní proudění větru.

Dle Quittovy klasifikace leží oblast v mírně teplé klimatické oblasti. Mírně teplá klimatická oblast je charakterizována průměrnou teplotou vzduchu v červenci 16 až 18 °C a v lednu -2 až -5 °C. Průměrný počet letních dní činí 20 až 50 a mrazových dní 110 až 160. Průměrný roční úhrn atmosferických srážek se pohybuje v rozmezí 550 až 750 mm. Vegetační období začíná v jižních a níže položených částech území obvykle na přelomu března a dubna a trvá zhruba 210 až 220 dní. V severních částech a vyšších nadmořských výškách trvá od konce dubna v průměru 195 až 205 dní. První den se sněhovou pokrývkou se objevuje v polovině října a poslední koncem března. Nejvyšší denní srážkový stín byl naměřen v Lysicích dne 12. července 1922, a to 96,1 mm (Mackovčín, Jatiová, Demek, Slávik 2007, s. 108-109).

Sledované území je rozděleno na menší západní část, z ní odvádí vody malé levostranné přítoky řeky Svatky (Hodonínka, Chlébský potok, Besének, Rozsečský, Bedřichovský a Kozárovský potok) a mnohem větší zbývající část, která náleží do povodí řeky Svitavy s jejími pravostrannými přítoky (Býkovka, potok Úmoří a Lhotka, dále Lysický, Žerůtský, Kunštátský, Křížovský, Sychotínský potok, Žerotínka a Petrůvka). K významným zásobám podzemní vody patří především zdroje v písčitých sedimentech u Černé Hory.

Dominantní skupinou půd v rámci daného území jsou kambizemě. Nasycená kambizem zde vznikla na svahovinách v širokém pásu protínající region od severu k jihu. V polohách s vyšší nadmořskou výškou přechází nasycené kambizemě do kyselých variant kambizemí jižně od Kunštátu na podloží rul, granulitů, svorů, fylitů a břidlic. Nejúrodnější stanoviště zemědělských půd pokrývá černozem na severozápad od Černé Hory na spraších. Ostrůvkovitě se v oblasti Kunštátu a Lysic vyskytují rendziny (Mackovčín, Jatiová, Demek, Slávik 2007, s. 110-111).

Z regionálně fyto geografického pohledu leží území v oblasti středních poloh. Potenciální vegetaci tvoří v nižších polohách dubohabřiny, které ve vyšších polohách přecházejí do bučin, převážně květnatých. Flóra lesních porostů je na mnoha místech, zejména v okolí Zbraslavce, velmi pestrá. V pramenné oblasti v okolí Černovic se lokálně vyvinula i rašeliniště s bohatým zastoupením mechorostů. Na většině území převládají společenstva lesních druhů, bučin a jedlobučin, dnes ale především

kulturních smrkových nebo borových porostů. Výjimečně se v nečetných fragmentech v okolí Černovic a Kunštátu vyskytuje původní listnatý les. Oblast je podle autorů knihy (Mackovčín, Jatiová, Demek, Slávik 2007, s. 113-118) součástí hercynské podprovincie. Část území je pokryta přírodními parky, a to přírodním parkem Halasovo Kunštátsko a Lysicko. Dále se na trase naučné stezky vyskytují zvláště chráněná maloplošná území Kunštátská obora a Lysická obora.

Přírodní park Halasovo Kunštátsko o rozloze 68,5 km² byl vyhlášen Okresním národním výborem v Blansku v roce 1980 a v roce 1994 rozšířen o části katastrálního území Drnovic a Voděrad (Mackovčín, Jatiová, Demek, Slávik 2007, s. 186). Park je charakterizován volnými plochami zemědělsky využívané krajiny s bohatým zastoupením luk a pastvin, alejí ovocných stromů a sadů. Přírodní park nese jméno po spisovateli Františku Halasovi, kterého kunštátská příroda okouzila a inspirovala natolik, že ji zbásnil ve svém vrcholném díle „Já se tam vrátím“. Přírodní park na jihu sousedí s přírodním parkem Lysicko.

Přírodní park Lysicko o rozloze 40,2 km² byl vyhlášen Okresním úřadem v Blansku v roce 1994 (Mackovčín, Jatiová, Demek, Slávik 2007, s. 188). V parku dominují staré stromy, hlavně buky a javory a roste zde snad největší smrk ztepilý celého Jihomoravského kraje. Významnější kulturní památkou je zámek v Lysicích s přilehlou zahradou, ve které roste mohutný staletý dřín jarní.

Kunštátská obora je unikátním přírodně krajinářským segmentem prostředí se zámekem, kde západní svahy spadají do údolí Petrůvky a jsou strmé a skalnaté. Svahy obrácené do sníženiny kolem Kunštátu jsou pozvolnější. Kunštátská obora se nachází na kontaktu různých společenstev listnatého lesa 3. dubobukového a 4. bukového vegetačního stupně. Typickými dřevinami jsou dub zimní, buk lesní a habr obecný. Na poměrně malé ploše (10 ha) se zde v závislosti na orientaci svahů a půdních vlastnostech střídají různá lesní společenstva v přírodě blízkém až přirozeném stavu s bohatým podrostem bylin a trav.

Lysické oboře dominují dvě skupiny buků lesních, které jsou zřejmě pozůstatkem původních lesních porostů, jejichž stáří se odhaduje na 250 let, a hodnotná sbírka domácích i cizokrajných dřevin. V rámci umělých výsadeb jsou cenné staré aleje lípy malolisté a jírovce maďalu. K významným stromům patří i starý exemplář kaštanovníku setého, jeřábu břeku, jedle obrovské a modřínu japonského. V centrální části obory se vyskytují smíšené lesy s převládajícími autochtonními listnatými

dřevinami. Lysická obora má i kulturně historický význam jako typická ukázka životního prostředí šlechty – rodu Dubských. Často zde pobývala významná rakouská spisovatelka Marie von Ebner-Eschenbach, rozená hraběnka Dubská, píšící o životě a zvycích na moravském venkově.

3.2 Socioekonomická charakteristika

Poloha a povaha území byly příznivou podmínkou vzniku a rozvoje řemesel. Po povolení výročních trhů se rozkvetla řemesla a rozšířil se obchod. Řemeslníci jako soukeníci, punčocháři, mlynáři, pekaři, provazníci, obuvníci, krejčí, řezníci, tkalci, koláři a kováři byli sdruženi v cechy a vázáni přísnými pravidly. Řemeslná výroba lněných a vlněných tkanin se rozšiřovala a udržela dodnes, nejprve se předlo s vřeteny a tkalo na jednoduchých tkalcovských stavech. Továrny na výrobu textilních látek a krajk byly založeny ve Svitávce, Letovicích a Drnovicích. Obilí se mlelo a zpracovávalo na mnoha mlýnech při vodních tocích, kde byly vybudovány továrny a později elektrárny. Půda v okolí Kunštátu poskytovala kvalitní hrnčířské a ohnivzdorné hlíny, tak byly zřízeny dílny a továrny na hliněné a šamotové výrobky.

K založení a rozvoji průmyslu přispěla vodní síla řeky Svitavy a nerosty vyskytující se na daném území. V okolí Blanska, Kunštátu, Rudky, Drnovic a Letovic se do-lovala železná ruda, která byla vypalována v pecích a železo zpracovávalo v hutích u Blanska, kde byly založeny železárny již v 16. století. Ve 14. století bylo u Rozseče, Letovic a Obory dolováno stříbro, síra u Kunštátu a ledek u Drnovic (Viktorin 1921, s. 22-23). Rozvoji obchodu a průmyslu napomohly silnice a železnice, které byly pro-jektovány na velmi vysoké technické úrovni.

Hornická obec Rudka leží na úpatí Českomoravské vrchoviny jeden kilometr severně od Kunštátu. Rozkládá se v průměrné nadmořské výšce 540 m n. m. a žije zde přibližně 200 obyvatel. První písemná zmínka o existenci obce Rudka pochází z roku 1374. Název je odvozen od místního naleziště a těžby železné rudy. Těžil se zde i vápe-nec, grafit, opuka, jíl a písek. Ve zdejších pískovci byla vyhloubena jeskyně Blanických rytířů s unikátní sochařskou výzdobou. Na okraji obce Rudka na vrchu Milenka se na-chází Burianova rozhledna (Město Kunštát 2007).

Město Kunštát leží na rozhraní Boskovické brázdy a Hornosvratecké vrchoviny v průměrné nadmořské výšce 446 m n. m. a od roku 1980 je součástí přírodního parku

Halasovo Kunštátsko. Titul město Kunštát získal 1. července 1994 a má přibližně 2 700 obyvatel. Místní části tvoří obce Hluboké, Rudka, Sychotín, Touboš a Újezd. První písemná zmínka o Kunštátu pochází z roku 1279 (Město Kunštát 2007). Kunštát je přirozeným centrem širokého okolí a spolu s dalšími samostatnými obcemi tvoří mikro-region Kunštátsko-Lysicko. Celá oblast je propojena sítí značených stezek pro pěší i cykloturistiku, které jsou napojeny na okolní regiony.

Kunštátu dominuje státní zámek, který je v současnosti přístupný veřejnosti. První písemná zmínka o hradu na místě dnešního zámku pochází z roku 1279, patří mezi nejstarší kamenné hrady na Moravě. Jeho stavitelem je Kuna, po němž sídlo i město založené v podhradí získalo své pojmenování. Páni z Kunštátu drželi své panství do roku 1521. Nejslavnějším členem rodu byl český panovník Jiří z Kunštátu a Poděbrad, který vlastnil Kunštát v letech 1427 až 1464. Posledními šlechtickými držiteli zámku byli v letech 1901 až 1945 hrabata Coudenhove. Z toho rodu pocházel i Richard Mikuláš Coudenhove – Kalergi, který v roce 1923 založil Panevropskou unii. Původně středověký hrad získal svoji současnou podobu díky přestavbám v průběhu 16. až 18. století. Jednotlivé přestavby neseťřely předchozí umělecké slohy, proto lze dnes velmi dobře pozorovat stavební dějiny tohoto sídla od gotiky po klasicismus (Kol. autorů 1997, s. 5). Komplex zámeckých budov je obklopen rozsáhlým parkem, ve kterém se nachází ojedinělý psí hřbitov.

Na kunštátském náměstí mohou návštěvníci vidět sochu krále Jiřího z Kunštátu a Poděbrad z roku 1885, po kterém je náměstí pojmenováno. Dále za zmínku stojí kostel sv. Stanislava, kostel sv. Ducha, u kterého je na hřbitově hrob básníka Františka Halase a Ludvíka Kundery. V Kunštátě nalezneme dům pobytu Františka Halase, jednoho z nejvýznamnějších představitelů české poezie 30. a 40. let 20. století, rodný dům básníka Klementa Bochořáka, významnou literární osobnost, a v neposlední řadě dům básníka, překladatele a spisovatele Ludvíka Kundery.

Občanské sdružení Řemesla Kunštát se zaměřilo na každoroční pořádání akce s názvem Svátky řemesel. Vždy druhý víkend v červnu přijíždí do Kunštátu více jak stovka mistrů ruční řemeslné výroby a představují zde svoje umění a dovednosti. Projekt je zaměřen na názornou živou prezentaci všech řemesel, která tvoří významnou část našeho národního kulturního dědictví. Další prioritou občanského sdružení je obnova regionálního muzea řemesel v Kunštátě s vybudováním samostatného Památníku hrnčářských domů.

Obec Zbraslavec se nachází tři kilometry jižně od Kunštátu v nadmořské výšce 371 m n. m., rozléhající se na 260 ha a k 1.1.2012 žilo v obci 186 obyvatel (Ministerstvo vnitra ČR 2014). Ve Zbraslavci stojí za zmínku kaple Panny Marie Karmelské a místní studánka.

Původně stará zemědělská osada Drnovice se nachází 35 km severně od Brna a 18 km severozápadně od okresního města Blanska v údolí na úpatí Českomoravské vrchoviny v nadmořské výšce 351 m n. m. Na severu obec chrání kopec Hůry, od jihu Hvozdec a od západu zalesněné Bařiny a Dubovice. Na východ se údolí otevírá daleko do krajiny a poskytuje pohled na první výběžky Dražanské vrchoviny.

Katastr obce zahrnuje plochu 799 ha. K 1.1.2012 čítá obec 1216 obyvatel (Ministerstvo vnitra ČR 2014). Obcí protékají dva potoky, Úmoří, přitékající od Zbraslavce, a potok Lhotka, pramenící v údolí Žleby. Oba potoky se v Drnovicích stékají a pokračují již jako Úmoří, které se vlévá do řeky Svitavy. Voda potoka Úmoří dříve poháněla dva mlýny, Valchu a Horní mlýn (Obec Drnovice 2014).

V Drnovicích nalezneme řadu archeologických nálezů, tvrz, dnes sídlo obecního úřadu a panský dvůr, dále významnou dominantu gotický kostel Nejsvětější Trojice a sochu sv. Floriána na náměstí.

Okolí obce bylo osídleno už v pravěku. Dokazuje to několik archeologických nálezů, které jsou dnes uloženy v Moravském zemském muzeu v Brně. Drnovice vznikly jako zemědělská vesnice, ale přesné datum vzniku není známo. Jako většina zemědělců, usídlených na našem území, zabývali se i oni pěstováním obilovin, chovem dobytka, příležitostným sběrem plodin, lovem zvěře a také prvními řemesly – hrnčířstvím a tkalcovstvím. První zmínky o obci pocházejí z roku 1131. První doložená písemná zmínka pochází z roku 1353, tehdy se obec uvádí jako majetek místní šlechty (Bránský 2010, s. 17-21). Od roku 1837 byla v provozu továrna na výrobu hřebíků a šroubů a ve 2. polovině 20. století upravená na výrobu paličkovaných krajků (David, Soukup 2007, s. 74).

Lysice je obec v nadmořské výšce 362 m n. m. na rozhraní Hornosvratecké vrchoviny a Boskovické brázdy s 1891 obyvateli (Ministerstvo vnitra ČR 2014). Od 23. října 2007 byl obci vrácen status městyse. První písemná zmínka pochází z roku 1308 (Městys Lysice 2014).

V Lysicích k významné atraktivitě patří nepochybně zámek. Ten byl vystavěn na místě tvrze v renesančním stylu, měl sloužit jako vodní pevnost. Na počátku

17. století byla pořízena terasovitá zahrada, později byl zámek přestavěn v barokním slohu, menší úpravy ve stylu klasicismu a empíru (malebná sloupová pergola s promenádním ochozem – kolonádou, jedinou tohoto druhu v České republice). Posledními šlechtickými majiteli zámku byl rod Dubských, kteří drželi panství do roku 1945. V interiérech dominují sbírky českého skla, porcelánu, soubory orientálních uměleckých předmětů, zbrojnice se zbraněmi od gotiky a ucelená kolekce japonských zbraní, významná sbírka ručně malovaných střeleckých terčů a bohaté knihovny (Pavlů 1993, s. 22).

V Lysicích je vystavěn farní kostel sv. Petra a Pavla, kaple s hrobkou rodiny Dubských a na náměstí korintský sloup se sochou Panny Marie. Nad Lysickým potočkem stojí zřícenina středověkého hradu Rychvaldu a na několika místech v údolí potoků lze najít zbytky starých mlýnských náhonů.

Malá obec Býkovice na rozhraní Boskovické brázdy a Hornosvratecké vrchoviny leží tři kilometry jižně od obce Lysice v nadmořské výšce 384 m n. m. K 1.1.2012 měla 181 obyvatel (Ministerstvo vnitra ČR 2014). První písemná zmínka o Býkovicích pochází z roku 1264 (David, Soukup 2007, s. 55).

Černá Hora se rozkládá v Boskovické brázdě, na rozhraní Českomoravské a Dražanské vrchoviny v nadmořské výšce 326 m n. m. V současnosti má obec 1882 obyvatel (Ministerstvo vnitra ČR 2014). Od 10. října 2006 byl obci vrácen status městyse. Černá Hora leží na křižovatce cest Brno - Svitavy, Blansko - Tišnov. V minulosti se zde křižovaly původní obchodní cesty. První písemná zmínka o obci pochází z roku 1279 (Městys Černá Hora 2014). K zajímavosti v obci patří zámek, který v současnosti slouží jako domov pro seniory. Nejznámějším podnikem v obci je pivovar.

3.3 Historie území

Nejstarší stopy pobytu předchůdců současného člověka na daném území představují kamenné a kostěné nástroje neandrtálců z doby před více než 40 000 lety pocházející z Černé Hory. Právě zde v prostoru Boskovické brázdy bylo objeveno jedno z nejhustších osídlení na Moravě. Pod vlivem příznivějšího klimatu osídlili oblast před 7 000 lety první zemědělci s keramikou. Rozvíjeno bylo zemědělství a budována opevněná hradiska, v nichž se soustřeďoval obchod a výroba. S příchodem Keltů

ve 4. století př. n. l. dochází k rozvoji řemesel. Využívány byly místní zdroje železné rudy. Před přelomem letopočtu byli Keltové vytlačeni germánskými kmeny. V průběhu 6. století ovládli toto území Slované. Osady přibývaly a proces osídlení vrcholil v 9. století ve velkomoravském období. Další rozvoj území nastal až ve 12. a 13. století, kdy došlo k hustému osídlení Boskovické brázdy. Řada panství byla spravována šlechtou až do poloviny 19. století. Hospodářský rozmach v 18. století a zejména 19. století se projevil rozvojem dolování a zakládáním hutnických a textilních továren. Železárny byly postupně měněny na strojírny. Proces industriálních přeměn završila železnice. Od roku 1848 byla zprovozněna trať Brno – Česká Třebová – Praha, na niž byla v roce 1908 napojena trať Skalice nad Svitavou – Boskovice – Velké Opatovice. Revoluční hnutí roku 1848 znamenalo zcela zásadní změnu ve vývoji správy. Centrem regionu, tvořeného sousedními okresy Boskovice, Blansko a Kunštát, se staly Boskovice. Od počátku 20. století docházelo sice k radikálnějším přesunům obyvatelstva ze zemědělství do průmyslu, avšak území si po mnoha dalších desetiletích zachovalo spíše ráz zemědělský s poměrně velkou rozlohou lesů. Okupace v průběhu druhé světové války oživila zdejší kovodělný průmysl, který vyráběl pro válečné účely. Po válce byla územní správa reorganizována do dvou okresů Blansko a Boskovice. V roce 1960 zanikl i politický okres Boskovice a byl zařazen pod okres Blansko.

3.4 Analýza atraktivity a potenciálu území

Trasa stezky náleží do mikroregionu Kunštátsko-Lysicko. Práce se týká oblasti, ze které autorka pochází, tedy má terén v daném regionu důkladně zmapovaný.

Trasa naučné stezky prochází obcemi Rudka, Kunštát, Zbraslavec, Drnovice, Lysice, Býkovice a Černá Hora. Trasa leží na území s velmi dobrým dopravním spojením mezi Kunštátem a Černou Horou pomocí individuálních či veřejných prostředků dopravy. Ubytovací a stravovací zařízení jsou k dispozici v každé obci, kterou stezka vede. Stezka je zaměřena na tradiční řemesla, pro která má dané území velký potenciál a která se dochovala do současnosti a stále se upevňují díky práci mnoha generací. Návštěvník má možnost na naučné stezce a v jejím nejbližším okolí zhlédnout nespočet přírodních (přírodní park Halasovo Kunštátsko, přírodní park Lysicko, Kunštátská obora, Lysická obora, vrch Milenka, Velký a Malý Chlum) i kulturně historických

(Burianova rozhledna, zámek v Kunštátě, zámek v Lysicích s kolonádou, kaple Panny Marie Karmelské, kostel Nejsvětější Trojice) atraktivit.

V lesoparku na okraji obce Rudka byla v pískovci vyhloubena jeskyně Blánických rytířů s unikátní sochařskou výzdobou. Jeskyně a její okolí je tedy hlavním cílem návštěvníků, proto je logicky řemeslo této stezky v Rudce zaměřené na sochařství.

Kunštát a hrnčířství patří nerozlučně k sobě po mnoho let. V současnosti pořádání kulturních akcí v Kunštátě jako hrnčířský jarmark a Řemesla Kunštát podporuje rozvoj tradičního hrnčířství a zároveň i cestovní ruch v obci.

Ekologické včelaření by se dalo vyjádřit jako zacházení se včelami s ohledem na jejich přirozenou podstatu, které provádí včelař. Současně vyžaduje zdravé životní prostředí v okruhu sběru nektaru a k tomu má právě Zbraslavce velmi vhodné přírodní podmínky. Modernímu ekologickému včelaření se v obci věnuje několik včelařů, zejména z důvodu čistého životního prostředí. Právě tento potenciál směřuje k produkci bio produktů, tolik využívanými v dnešní době.

V Drnovicích byla od roku 1837 v provozu továrna na výrobu hřebíků a šroubů. V polovině 20. století byla továrna upravena pro veškerou výrobu paličkovaných krajk na našem území. Nyní v továrně sídlí společnost TOPAK, která se snaží zachovat tuto tradici paličkování.

V historické literatuře se lze dovědět o kovářských ceších, které působily již v době středověku v Lysicích. Dodnes v Lysicích pracuje firma pana Brodeckého, který kovářskou tradici uchovává pro další generace.

Mlýnářství má v Býkovicích dlouholetou tradici díky vodnímu mlýnu z poloviny 16. století. V současnosti je mlýn nově zrekonstruovaný a přístupný veřejnosti s ukázkou mletí obilí.

Pivovar Černá Hora patří k nejstarším pivovarům na Moravě. Hlavním cílem pivovaru je zachovat tradici vaření piva. V Černé Hoře se každoročně pořádají slavnosti piva, které přilákají tisíce návštěvníků.

4 Návrh optimální trasy naučné stezky

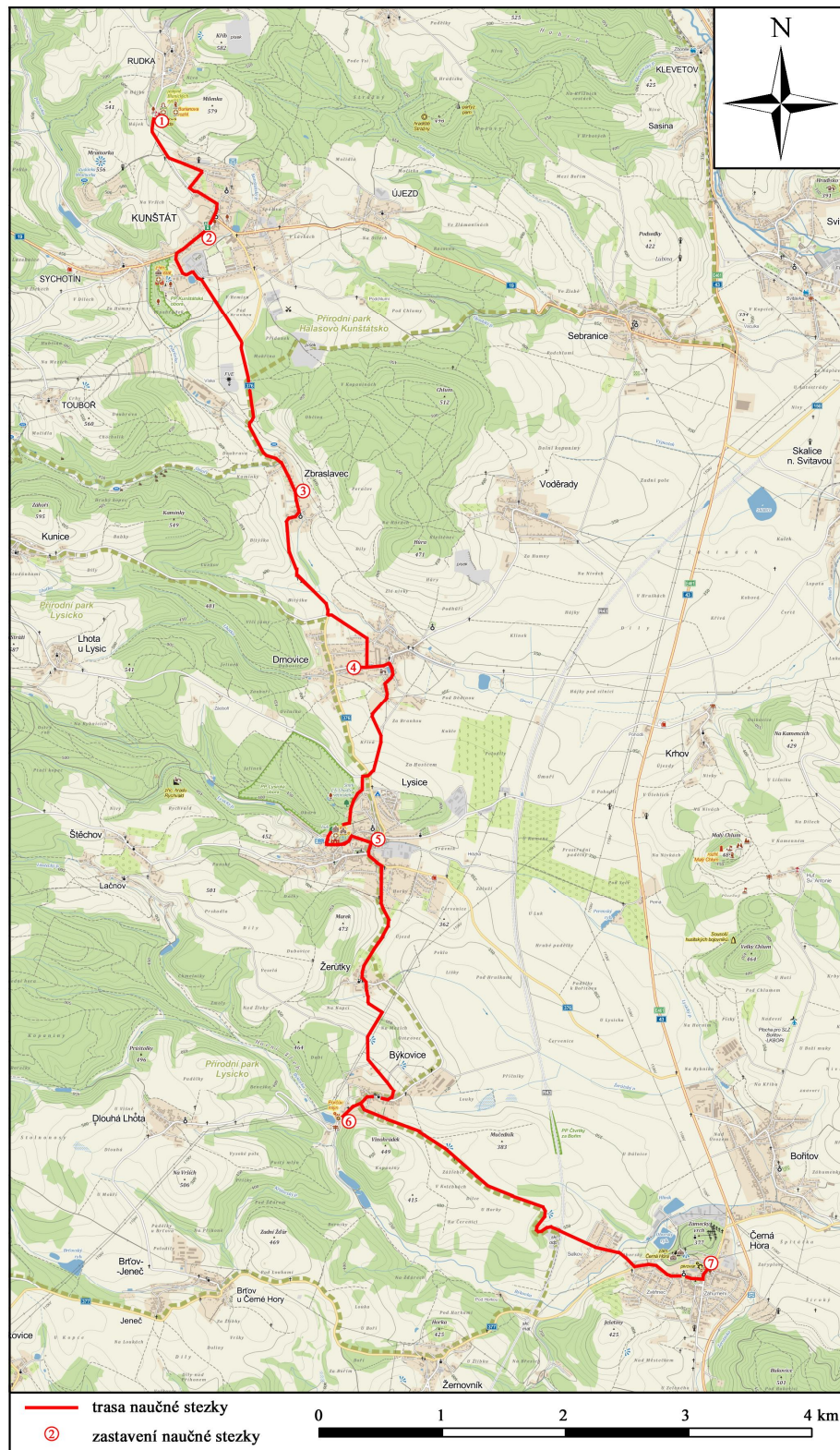
Historickogeografická naučná stezka vede mikroregionem Kunštátsko-Lysicko a částečně jeho blízkým okolím obcí Černá Hora. Naučná stezka je především zaměřena na tradiční řemesla, která v této oblasti přetrvala do současnosti a historické zajímavosti v mikroregionu.

Trasa naučné stezky je dlouhá 18 km a vede většinou po klidných místních a účelových komunikacích. Trasa vychází z obce Rudka a končí v obci Černá Hora. Stezku můžeme absolvovat v obráceném směru, tedy od koncového místa k výchozímu, protože jednotlivé panely stezky na sebe navazují pouze volně. Trasu může návštěvník projít i po částech. Trasa je v terénu vyznačena místním značením se směrovými šipkami. Tato stezka přivádí návštěvníky k zajímavým cílům, přírodním výhledům a historickým pamětihodnostem. Na trase naučné stezky se nachází sedm zastavení a jsou k dispozici odpočinková místa.

Výchozím místem naučné stezky je stanoven okraj obce Rudka u jeskyně Blanických rytířů. Návštěvníci mají možnost za poplatek absolvovat prohlídku jeskyně s odborným výkladem. U jeskyně Blanických rytířů se nachází první zastavení naučné stezky s informační tabulí. První zastavení je zaměřeno na téma sochařství. Naučná stezka pokračuje jižně 1,6 km na náměstí do obce Kunštát, kde je nainstalován druhý informační panel, zabývající se hrnčířstvím a keramikou. Stezka následuje kolem kunštátského zámku a obory směrem do obce Zbraslavec vzdálené 3,2 km. U obecního úřadu nalezneme informace o ekologickém včelařství v rámci třetího zastavení naučné stezky. Trasa vede dále 2,2 km do obce Drnovice, kde se můžeme seznámit s tradičním řemeslem paličkování. Čtvrtý informační panel je umístěn přímo před továrnou na paličkování krajek. Trasa dlouhá 2,9 km prochází kolem zámku a obory do obce Lysice, kde lze v okolí nalézt mnoho historických zajímavostí. Na vyznačeném místě u náměstí v Lysicích stojí pátá informační tabule, kde není zapomenuto na další tradiční řemeslo – kovářství. K následujícímu zastavení naučné stezky se překoná vzdálenost 3,5 km do obce Býkovice. V obci u Porčova mlýna podává šestý informační panel informace o tradičním mlynářství dochovaném do současnosti. Koncové místo obousměrné stezky je v obci Černá Hora u místního pivovaru po 4,6 km. Na posledním zastavení sedmý informační panel nabízí zajímavosti vztahující se k pivovarnictví.

Mapa č. 1: Trasa naučné stezky

TRASA NAUČNÉ STEZKY V JIŽNÍ ČÁSTI REGIONU BOSKOVICKA

Mapový podklad: www.mapy.cz

Zdroj: vlastní zpracování

Výškový profil terénu naučné stezky zobrazuje klesající tendenci, v případě začátku trasy u výchozího bodu stezky. Minimální nadmořská výška dosahuje 312 m n. m. a maximální 514 m n. m. Počáteční nadmořská výška začíná na 514 m n. m. a koncová v 328 m n. m. Stoupání dosahuje 332 m a klesání 518 m na celkové délce trasy o 18 km. Na prvních 6 km je terén převážně klesající, se zpevněnými cestami 2. a 3. třídy a místními komunikacemi s mírným dopravním provozem. Mezi 6. až 12. km dochází na trase ke dvěma výraznějším stoupání v jinak rovinatém terénu. V této části trasy návštěvník prochází po místních zpevněných komunikacích, dále po zpevněných lesních a polních cestách s minimálním provozem. Poslední část stezky vede v klidném rovinatém terénu a s klesáním na posledních 2 km po místních komunikacích s minimálním provozem.

Graf č. 1: Profil terénu

Zdroj: vlastní zpracování

Naučná stezka začíná v obci Rudka, kde návštěvník nalezne první informační tabuli. K druhému zastavení stezky v Kunštátě musí překonat vzdálenost 1,6 km. Ke třetí informační tabuli ve Zbraslavci návštěvník dojde po 4,8 km od výchozího místa. Čtvrté zastavení se nachází na 7. km v Drnovicích. Páté zastavení v Lysicích je na 9,9 km. Na 13,4 km v Býkovicích je k dispozici šestá informační tabule. Do Černé Hory, koncového místa stezky, k sedmé informační tabuli překoná návštěvník celkovou vzdálenost 18 km. Jednotlivá zastavení naučné stezky jsou graficky znázorněna na informačních tabulích v následujících podkapitolách s doplňujícím textem.

4.1 Rudka – sochařství

Základem sochařské práce je modelování, které je pro sochaře naprosto nezbytné, při němž si cvičí představivost a citlivost hmatu. Sochař se učí modelovat v hlíně, odlévat do sádry, do kovů, což vyžaduje značnou zručnost a zkušenost. Dále přenáší sádrové modely do kamene nebo do dřeva. Druhy kamenů, které se hodí pro sochařské práce jsou především diorit, hadec, žula, mramor, opuka i pískovec. U pískovce záleží na velikosti zrn, buď jemnozrnné nebo hrubozrnné a bývají různě zbarvené. Jemnozrnné pískovce jsou velmi dobrým materiálem pro sochařské práce, lze je snadno zpracovat a jsou trvanlivé. Hodí se pro práci venku a vydrží dlouho pod různým podnebím. Pro sochařské práce se dřevem se hlavně hodí dřeva listnatá, stejnoměrně tvrdá, bez let a dobře vyschlá, např. lípa, dub, javor, olše, hruška, švestka, třešeň, z cizích dřevin pak eben a mahagon.

Než začne sochař pracovat na svém díle, je třeba myslet na zvládnutí techniky, záleží na velikosti a umístění sochy. Je důležité, v jaké velikosti a výši bude plastika umístěna, v jakém osvětlení a jaký odstup bude mít divák. Záleží zda bude plastika vidět ze všech stran nebo pouze zepředu. Pokud bude umístěna ve velké výšce, není třeba detailů, v horní partii musí být rozšířena a hlava nepoměrně veliká. V normálních proporcích by spodní část byla mohutná a horní by se ztrácela. Také záleží na těžišti i pozadí plastiky, zda bude umístěna uvnitř místnosti či venku. Další důležitou technikou je volba materiálu a zpracování. Je nutno promyslet, který materiál by byl pro daný úkol nejvhodnější.

Dále se sochař musí pozastavit u obrysu a linie plastiky. U děl vidíme především lineární obrys (antické sochy mají obrys klidný a harmonický, barokní působí bohatým členěním a neklidnou linií). Další technikou, na které velmi záleží, je úprava povrchu a osvětlení. Hrubý povrchu bez detailů se nebude hodit do interiérů, hladký a vyleštěný povrch plný jemných detailů naopak nevynikne ve výšce s velkým odstupem, záleží i na osvětlení – denním a umělém. Příkladem může být kararský mramor, který bude vypadat krásně, bude-li vyhlazen, plný jemných detailů a neponese stopy dlát. Naopak v pískovci nikdy nedosáhneme takových jemností jako u mramoru. Hrubá struktura pískovce vyžaduje práci nářadí a strojů. V neposlední řadě je u sochy důležitý plastický dojem způsoben světlem a stínem a také záleží na monumentalitě plastiky (Šedý 1953, s. 62-79).

Moderní sochařství se snaží také daleko více než v 19. století využívat individuálních vlastností materiálů. Například barokní řezbáři povrch svých soch zakrývali různými nátěry, štukem, zlacením, dnes najdeme velmi často úmyslně ponechané nepravidelnosti, nezatmelené praskliny, které ještě podtrhují charakter dřevěného špalku. U tesání do kamene bez přesného modelu je inspirace materiálem nezbytnou složkou tvůrčího procesu. Dochází zde ke splynutí řemesla a tvorby (Příkryl 1971, s. 37-38).

Jaký je rozdíl mezi řemeslníkem a umělcem? Jde především o schopnost nového pojetí a naplnění starých forem novým životem. Některé úkony jako třeba odlévání do sádry nebo lití do kovů, to je opravdu pouze řemeslo, třebaže velmi náročné umělecké řemeslo. Záleží především na preciznosti provedení. Ale už další úprava odlitku, opracování povrchu, to je velmi důležitý moment, který silně ovlivňuje výtvarné působení, vyžaduje citlivost a tvůrčí přístup (Volavka 1956, s. 88).

Jeskyně Blanických rytířů je unikátní dílo inspirované českou historií. Nachází se na kraji obce Rudka v nitru kopce nazvaného Milenka (579 m n. m.), kde najdeme pozoruhodnou podzemní galerii soch. Tvůrci tohoto jedinečného díla byli sochaři František Burian a Stanislav Rolínek, kdy ve 20. letech 20. století vytesali v pískovci chodby až 3 m vysoké s řadou soch a plastik. U vchodu dominuje lev, v podzemí Strážce vchodu a v tzv. Rytířském sále je k prohlédnutí legendární svatováclavské vojsko Blanických rytířů se svatým Václavem v nadživotní velikosti. Nad jeskyní se nachází 16 m vysoká Burianova rozhledna postavená v roce 1928. Jeskyni obklopuje přírodní lesopark o rozloze 2 ha, ve kterém se vyskytuje řada dalších zajímavostí, např. torzo nejvyšší sochy T. G. Masaryka v Evropě, dále smyslové záhony, hmatová stezka a meditační zákoutí pro zrakově handicapované. V posledních letech zde probíhají sochařská sympozia, jejichž výsledky postupně vytváří galerii soch pod širým nebem.

Socha T. G. Masaryka vysoká 14 m vyrostla během pěti měsíců a při postupném odkrývání zeminy se ukázalo, že pozemek skrývá obrovský pískovcový masiv. V uměle vytvořené jeskyni našli během dvou let svůj spánek Blaničtí rytíři i svatý Václav, avšak Stanislav Rolínek svoji práci nedokončil, stejně jako studia. Zemřel v 29 letech na tuberkulózu. Socha T. G. Masaryka byla za 2. světové války i přes veškerou snahu zničena a zachovaly se pouze jeho boty.

Historickogeografická naučná stezka

OBEC RUDKA

Homická obec Rudka leží na úpatí Českomoravské vrchoviny, jeden kilometr severně od Kunšátu. Rozkládá se v průměrné nadmořské výšce 540 m n. m. a žije zde přibližně 200 obyvatel. První písemná zmínka o existenci obce Rudka pochází z roku 1374. Název je odvozen od místního malířského těžby železné rudy. Težba zde i vápence, grafitu, opuka, jílu a písek. Ve zdejším pískovci byla vyhloubena Jeskyně bílancíkův rytířů a unikátní sochařská výzdoba. V lesoparku na okraji obce Rudka na vrchu Milenka se nachází Burianova rozhledna.

Pohled z rozhledny na Rudku

Burianova rozhledna

Stanislav Rolinek se narodil 9. února 1902 v Boršově. V roce 1919 se vyučil tesařem. Rolinek jako sochař samouk vytvořil v roce 1927 v pískovcové skále v kopci Velkého Chlumu u Boršova husitské sousoší. Sousoší v nadživotní velikosti vysokával pouze pomocí jednoduchého nářadí, a to hásičskou sekyrkou a nůžkami na strháni ovcí vlny.

Statue Stanislava Rolínka, Jan 1902, Jan 2018, Průběh 1919

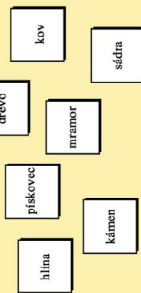
Sochařského talenta Rolínka si všiml František Burian, který ho pozval, aby se podílel na vzniku sochy T. G. Masaryka v lesoparku u Rudky. Za pět měsíců bylo dílo hotovo. Socha T. G. Masaryka dosahuje do výšky 14 m s podstavcem. Za Prorektorátu Čechy a Morava došlo ke zničení sochy, a i přes snahu sochu zachránit, se dochovaly jenom boty na podstavci.

Historický pohled na T. G. Masaryka a rozostřený strom

Každý materiál má svůj charakter, který ovlivňuje způsob, jakým se tvaruje socha. Různé materiály vyžadují jiný způsob zpracování.

Druhy materiálů:

Na použitím materiálu hodně záleží. Mezi materiálem a uměleckým předmětem je přímý vztah. Mohl by být Mýslibekův Václav z mramoru nebo Michelangelův Dávid z pálené hlíny?

Tvorba soch: autorem myšly na jádro, odebíráním hmoty z bloku

VÝŘEZ TRASY

VÝŠKOVÝ PROFIL ČISTI TRASY

TRASA NAUČNÉ STEZKY V ŘÍZNÍ ČÁSTI REGIONU BOSKOVICKA

SOCHAŘSTVÍ

V návaznosti na Rolínkovu práci se v lesoparku pořádají sochařská sympozia, jejichž výsledky postupně vytváří galerii soch pod širým nebem.

estetické citění

talent

schopnost plastičtějšího a prostorového vztahů

sochařské vzdělání

zkušenosti

sochařské vzdělání

zkušenosti

sochařské vzdělání

zkušenosti

sochařské vzdělání

zkušenosti

sochařské vzdělání

zkušenosti

sochařské vzdělání

zkušenosti

sochařské vzdělání

zkušenosti

sochařské vzdělání

zkušenosti

sochařské vzdělání

zkušenosti

sochařské vzdělání

zkušenosti

sochařské vzdělání

zkušenosti

sochařské vzdělání

zkušenosti

sochařské vzdělání

zkušenosti

sochařské vzdělání

zkušenosti

sochařské vzdělání

zkušenosti

sochařské vzdělání

zkušenosti

sochařské vzdělání

zkušenosti

sochařské vzdělání

zkušenosti

sochařské vzdělání

zkušenosti

sochařské vzdělání

zkušenosti

sochařské vzdělání

zkušenosti

sochařské vzdělání

zkušenosti

sochařské vzdělání

zkušenosti

sochařské vzdělání

zkušenosti

sochařské vzdělání

zkušenosti

sochařské vzdělání

zkušenosti

sochařské vzdělání

zkušenosti

sochařské vzdělání

zkušenosti

sochařské vzdělání

zkušenosti

sochařské vzdělání

zkušenosti

sochařské vzdělání

zkušenosti

sochařské vzdělání

zkušenosti

sochařské vzdělání

zkušenosti

sochařské vzdělání

zkušenosti

sochařské vzdělání

zkušenosti

sochařské vzdělání

zkušenosti

sochařské vzdělání

zkušenosti

sochařské vzdělání

zkušenosti

sochařské vzdělání

zkušenosti

sochařské vzdělání

zkušenosti

sochařské vzdělání

zkušenosti

sochařské vzdělání

zkušenosti

sochařské vzdělání

zkušenosti

sochařské vzdělání

zkušenosti

sochařské vzdělání

zkušenosti

sochařské vzdělání

zkušenosti

sochařské vzdělání

zkušenosti

sochařské vzdělání

zkušenosti

sochařské vzdělání

zkušenosti

sochařské vzdělání

zkušenosti

sochařské vzdělání

zkušenosti

sochařské vzdělání

zkušenosti

sochařské vzdělání

zkušenosti

sochařské vzdělání

zkušenosti

sochařské vzdělání

zkušenosti

sochařské vzdělání

zkušenosti

sochařské vzdělání

zkušenosti

sochařské vzdělání

zkušenosti

sochařské vzdělání

zkušenosti

sochařské vzdělání

zkušenosti

sochařské vzdělání

zkušenosti

sochařské vzdělání

zkušenosti

sochařské vzdělání

zkušenosti

sochařské vzdělání

zkušenosti

sochařské vzdělání

zkušenosti

sochařské vzdělání

zkušenosti

sochařské vzdělání

zkušenosti

sochařské vzdělání

zkušenosti

sochařské vzdělání

zkušenosti

sochařské vzdělání

zkušenosti

sochařské vzdělání

zkušenosti

sochařské vzdělání

zkušenosti

sochařské vzdělání

zkušenosti

sochařské vzdělání

zkušenosti

sochařské vzdělání

zkušenosti

sochařské vzdělání

zkušenosti

sochařské vzdělání

zkušenosti

sochařské vzdělání

zkušenosti

sochařské vzdělání

zkušenosti

sochařské vzdělání

zkušenosti

sochařské vzdělání

zkušenosti

sochařské vzdělání

zkušenosti

sochařské vzdělání

zkušenosti

sochařské vzdělání

zkušenosti

sochařské vzdělání

zkušenosti

sochařské vzdělání

zkušenosti

sochařské vzdělání

zkušenosti

sochařské vzdělání

zkušenosti

sochařské vzdělání

zkušenosti

sochařské vzdělání

zkušenosti

Obr. č. 2: Informační tabule č. 1

Kde řemeslo končí a začíná umění? Kde končí šikovnost rukou a fyzická námaha a začíná umělecká tvorba?

Kde řemeslo končí a začíná umění? Kde končí šikovnost rukou a fyzická námaha a začíná umělecká tvorba?

Kde řemeslo končí a začíná umění? Kde končí šikovnost rukou a fyzická námaha a začíná umělecká tvorba?

4.2 Kunštát – hrnčířství

Keramika, která patří k nejstarším výtvarným projevům lidstva a která se prosadila, byť v nestejně míře, ve všech obdobích dějin výtvarné kultury, nachází v dnešním umění nové uplatnění. Tento její nový rozvoj začal v době po druhé světové válce. Pro náhlý rozvoj keramiky v posledních desetiletích se staly podstatné změny ve vývoji umění i v životě lidí technicky vyspělé civilizace (Růžička, Vlček 1979, s. 5).

Keramikou nazýváme všechny výrobky z hlíny buď jen vypálené nebo upravené glazurami. V keramice se uplatňuje celá řada technik, např. terakota, fayence, kamenina, wegwoodova keramika a mnohdy se v ní záměrně využívá prvků moderních technologií keramického průmyslu (Adamcová 1994, s. 49). Přesto se v každém keramickém objektu podílí na výrazu i cosi dávného, myšlenky kdy člověk rozehnal v zemi, vodě a ohni, tedy vlastních prvcích keramické tvorby, praelementy světa. Předpokladem úspěšného rozvoje české keramiky po druhé světové válce byla vysoká úroveň tradic keramického řemesla.

Kunštát a hrnčířství patří nerozlučně k sobě po mnoho let. Hrnčířské řemeslo se na kunštátském panství rozvinulo již v samém začátku osídlení této oblasti, tedy do poloviny 13. století. Podnětem k rozvoji řemesla byla mimořádně bohatá a dostupná ložiska jílu. Hrnčířská hlína se kopala pod kopcem Milenka a na pozemcích, kde se nacházela mělce pod povrchem. Jednalo se o měkčí, nízko žáruvzdorné jíly, z nichž se páliły hrnčířské výrobky. Produkce kunštátských hrnčírů z 13. století se nedochovala. Předpokládá se, že zdejší výrobky tvořila především užitková keramika, a to zejména nádobí jako hrnce, lahve, mísy, hrnky, poháry, džbány a konvice. Ve 14. až 16. století se kunštátské hrnčířství vyvíjelo v návaznosti na pokročilejší techniky práce. Hlavní produkcí kunštátských hrnčírů byla stále keramika kuchyňská. Vedle toho se již objevovala keramika kamnářská, která byla nejčastěji vyráběna ve stejných dílnách jako kuchyňské nádobí, neboť hrnčířství a kamnářství tvořily ve středověku jednu živnost. Hrnčíři vyráběli kachle několika typů, odlišných tvarem i použitím (Tichý, Štěpán 2008, s. 6). Nejstarší písemný záznam o hrnčířství v Kunštátě je z roku 1599. Další vývoj v 17. století již můžeme sledovat velmi podrobně. Nejstarší dílny kunštátských hrnčírů se nacházely v Rudecké ulici, na Lipce, na dolní části náměstí a nad kostelem. Od 2. poloviny 18. století začaly dílny vznikat v části města nad rybníkem a od počátku 19. století také směrem k zámku (Tichý, Štěpán 2008, s. 7).

Zlom ve vývoji kunštátského hrnčířství znamenal rok 1620, kdy majitel panství udělil cechu hrnčířskému v Kunštátě privilegia. Cechovní zřízení přinášelo prospěch nejenom vrchnosti, kdy cechovní příjmy, výdaje, přijímání mistrů a tovaryšů kontrolovali vrchnostenští úředníci, kteří vystavovali povolení ke vstupu do cechu a stanovovali výši poplatků a provozovací daň, ale také významně zasáhlo vlastní řemeslnou výrobu.

Hrnčířskému cechu se dostalo právní ochrany zvláště při prodeji na městských trzích. Význačným rysem cechovního zřízení bylo rovněž to, že veškeré pravomoci a řízení výroby byly svěřeny cechovním mistrům. Cechovní privilegia zavazovala všechny mistry v cechu určitými předpisy a nedovolovaly mimocechovní výrobu. Cech se svými zásahy dotýkal i společenského a rodinného života hrnčířů (Tichý, Štěpán 2008, s. 7). V 17. století již kunštátská hrnčířská výroba nebyla zaměřena výhradně na užitkové výrobky, ale svým provedením a charakterem uspokojovala i požadavky a potřeby panského a měšťanského stavu. Vzhled keramiky a vlastnosti ovlivňovala dokonalejší technologie výroby. V nepatrné míře vznikala i keramika výtvarná, figurální nebo stavební plastika.

Přelom 18. a 19. století znamenal rozkvět hrnčířského řemesla na kunštátském panství. Cechovní zřízení bylo od roku 1848 postupně omezováno různými úředními výnosy. V roce 1859 byl s platností od roku 1860 vydán Živnostenský řád, kterým byla cechovní zřízení definitivně zrušena (Tichý, Štěpán 2008, s. 10). Po staletí trvající tradice výroby hrnčířského zboží, tzv. měkkoty, páleného z nízko žáruvzdorných jíílů, byla nahrazena v 70. letech 19. století technicky pokročilejší výrobou tzv. kameniny vyráběné z jíílů vysoce žáruvzdorných. Tyto jíily se nacházely hlouběji pod povrchem, bylo je tedy nutné dolovat (Tichý, Štěpán 2008, s. 11). Nejvíce se hrnčířství dařilo na přelomu 18. a 19. století, kdy bylo zboží vyváženo i do cizích zemí. Dějinné události pak ovlivnily další rozvoj kunštátských keramických dílen. Stále více se projevovala konkurence výroby porcelánu a kovového nádobí. Omezila se výroba, což vedlo k nepokojům a stávkám. Rozpadem Rakousko-Uherska a vznikem samostatné Československé republiky se podstatně zúžil rozsah tržního území. Vytvoření hranic mezi novými státy a s tím spojené celní poplatky zdražily hrnčířské zboží natolik, že jeho prodej do zahraničí se stal naprosto nerentabilní. Dalším zlomovým obdobím pro výrobu keramiky na Kunštátsku se stal konec 80. let 20. století. Po roce 1989 došlo k opětovnému uvolnění soukromého podnikání a vznikla řada hrnčířských dílen. V současné době pracuje v Kunštátě a nejbližším okolí přibližně 14 keramických dílen.

Historickogeografická naučná stezka

OBEK KUNŠTÁT

Město Kunštát leží na rovině Boskovické brázdě a Homovské kotlině v průměrné nadmořské výšce 446 m n. m. a od roku 1980 je součástí přírodního parku Halasovo Kunštátsko. Třetí město získal Kunštát 1. července 1994 a má přibližně 2 700 obyvatel. Místní část tvoří obec Hluboké Rudce, Sycetín, Toubař a Újezd. První písemná zmínka o Kunštatě pochází z roku 1275. Kunštát je přirozeným centrem širokého okolí a spolu s dalšími samostatnými obcemi tvoří mikroregion Kunštátsko-Lysásko. Četní obyvatel je propojena síť značkových stezek pro pěší, cyklistickou, které jsou napojeny na okolní regiony.

Staircase

Kunštát - Staircase

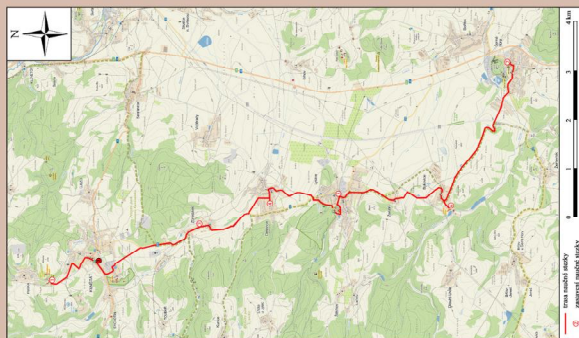
Kunštát - Staircase

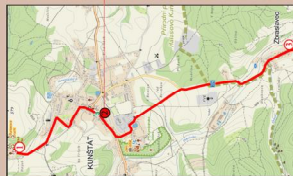
Kunštát - Staircase

Kunštátu dominuje státní zámek, který je v současnosti přístupný veřejnosti. Komplex zámekých budov je obklopen rozsáhlým parkem, ve kterém se nachází odmělný psi hřbitov. Na kunštátském náměstí mohou návštěvníci vidět sochu krále Jiřího z Kunštátu a Poděbrad z roku 1885, po kterém je náměstí pojmenováno. Dále za zmrnkou stojí kostel sv. Štěpána, kostel sv. Ducha, u kterého je hřbitov. Hřbitov Františka Františka Háase a Ludvíka Kunšter. V Kunštatě naleznete dům pobytu Františka Háase, jež bylo z nejvýznamnějších překavatelů české poezie 10. a 40. let 20. století, součástí dům Ludvíka Kersnera Božinického. Zmínkou literární osobnosti, a v neposlední řadě dům básníka, překladatele a spisovatele Ludvíka Kunšter.

TRASA NAUČNÉ STEZKY V JIŽNÍ ČÁSTI REGIONU BOSKOVICKA

VÝŘEZ TRASY

VÝŠKOVÝ PROFIL ČÁSTI TRASY

Základním materiálem pro keramiku jsou hlíny a jíly. Pokud měla hlina zádané vlastnosti, leželi se v blízkosti hrnečské dílny. Hlina je složena z rozptýlených částic různých nerostů a ty se dle svého tvaru po hromádkování.

Různé barevnými glazurami se zdobí vypalena keramika. Glazury mohou být průhledné nebo matné.

Keramickou využíváme všechny výrobky z hlíny, buď jen vypalene nebo upravené glazurami.

Občanské sdružení Kemešla Kunštát se zaměřilo na každoroční pořádání akce s názvem Světový hrnečství. Vždy drabý Kemešla více jak století máni hrnečské výroby a pečování keramických výrobků. Projekt je zaměřen na národní úrovni prezentaci všech hrnečství, která tvoří významnou část našeho národního kulturního dědictví.

Součásti hrnečství - Kemešla a hrnečství

Dalším zlatým obdobím pro výrobu keramiky na Kunštatě se stal konec 80. let 20. století. Po roce 1989 došlo k opětovnému uvolnění soukromého podnikání a vznikla řada hrnečských dílen. V roce 1993 byla navázána tradice hrnečských jamarků, která se těší velké oblibě. Kunštatěk náměstí se změnil v galerii a své výrobky zde předávají místní hrnečské, emesla z celé České republiky.

Ceramic workshop

Pracovní pomůcky

- hrnečský kruh
- spánek
- hrnečský papír
- hrnové a dřevěné podlahy
- válcečky
- sošobky
- obla

Pomůcky na glazování

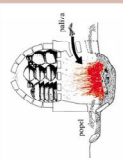
- rábky na glazuru
- obrázky různých vzorků
- postup na určité glazury odlišné
- první nádob
- glazury

HRNEČŘSTVÍ

Keramické pece

Během stáletí, po která se rozvíjelo keramické řemeslo a rostly nároky na kvalitu keramického zboží, rostla technická vymořnost vypalovacích pecí. Měnila se použita paliva – dřeví, uhlí, olej, nafta, plyn, elektrina.

Střed hrnečské pece se skládaly ze dvou částí – hrnečské a pevné části z dřeví a z vypalovací komory, ve které byly naskládány výrobky.

Keramických pecí je v okolí řádků. Současné elektrické pece existují v různých velikostech a tvarech.

Ceramic workshop

Ceramic workshop

hrnečský kruh
místo k úschově glazur
medelovací stůl

Nejdůležitější inventář keramické dílny

prostory na skladování hlíny
regál na ukládání hrnových výrobků
přívěs, taška a vlněné vlny

Palení keramiky

První palení – ořevaje spřávaný postup vyláčení sušené výrobků
Druhé palení – vypalují se nardobené a naglazované výrobky

Nakládáme-li pezaři (první palení), můžeme předměty pokládat na sebe, evšak tak, aby se neohřívoly svojí vlnou. Při procesu palení dosáhzi k chemickým přeměnam jednotlivých složek hlíny.

U druhého palení si pro efektivní vypalování pece pomalujeme držáky. Na podbětky z tvrdých materiálů pokládáme platy. V šky volíme podle velikosti vypalovaných pecí. Naglazované předměty se nesmí přeměnit ve škerý povlak.

Hrnečský jamark

4.3 Zbraslavec – včelařství

Podle toho, jak člověk se včelami zacházel, je možné ve vývoji včelařství hovořit o čtyřech způsobech hospodaření. Lidé žijící v období lovectví a sběračství v jeskyních nedaleko lesů vyhledávali dutiny stromů (brtě), které včely buď opustily, nebo v tom místě vyhynuly a zůstaly po nich plásty s medem. Později docházelo k vybírání medu i s plásty z dutin osazených včelami, které tím člověk zničil. To bylo do doby než se lidé usadili na jednom místě a začali vytvářet sídliště. Uvědomili si, jak jsou včely užitečné a začali o ně pečovat. Od sběrného včelařství přešel člověk k včelařství lesnímu – brtnickému (Maršák 1981, s. 57).

Lidé pečující o včely se nazývali brtníci. V počátcích lesního včelaření měli brtníci včely v dutinách vytvořených přírodou. Postupem času si začali dutiny uměle upravovat. Brtník pochopil, že velkým nepřítelem včel je zima. V dutém stromě s nechráněným otvorem včely přes zimu vyhynuly. Otvor tedy ucpával např. kusem drnu nebo dřeva. Brtníci hledali prostředky na svou ochranu před včelím bodnutím po dobu práce. Každý brtník si označoval stromy, kde choval svoje včely. Brtnické včelaření vyžadovalo člověka obratného, který dovedl šplhat po stromech. Vybírali včelí plásty a med se dále zpracovával, avšak bez ničení včelstva. Při vzrůstající spotřebě brtníci dutiny rozšiřovali a připravovali pro nová včelstva. Brtnictví přecházelo z generace na generaci a získané znalosti se předávaly po dlouhá staletí. Brtnictví jako lesní včelaření bylo jedním ze základních způsobů tehdejšího využití lesa (Janotka, Linhart 1984, s. 53-55).

Domácím včelařením se zpočátku zabývali lidé usedlí, pro které bylo hlavním zdrojem obživy zemědělství a chov dobytka. Aby lidé nemuseli za prací kolem včel do lesů, přiváželi kusy kmenů i se včelami do blízkosti usedlostí. Když měli dutých kmenů více, upravovali je a postupně vznikaly různé úly. Na rozdíl od brtníků se domácí chovatelé včel nazývali včelníci, později včelaři. Zdokonaluje se i nářadí, které včelaři usnadňovalo přístup k dutině špalku se včelami. Včelám se ponechávalo část zásob na zimu. Vývoj včelařství, kdy lidé stavěli skutečné úly a zkoumali život včel, můžeme datovat do 16. století (Janotka, Linhart 1984, s. 53-55).

Ze starého domácího včelaření začíná v 18. století vyrůstat včelaření racionální, kdy dochází k včelařskému pokroku. Jsou zaváděny prostorné úly, rámky, a medomet (Ludwig 1922, s. 176).

Včela medonosná patří k hmyzu, který žije v početných společenstvech. Je to velmi dobře fungující organismus, který se skládá z matky, dělnic a trubců. Matka šíří feromony a tím poskytuje informaci o přítomnosti v úlu a udržuje soudržnost včelstva (Weiss 2005, s. 14). Dělnice pomocí mobilizačních figur přenášejí informace, všeobecně známý taneček s natřásáním je jen jednou z mnoha forem, komunikují také prostřednictvím předávání potravy (Weiss 2005, s. 18). Trubci společně s matkou přispívají k udržení včelstva, jejich úkolem je oplodnit matku ve vzduchu – během tzv. snubního letu (Weiss 2005, s. 19).

Dělnice a matky se líhnou z oplodněných vajíček, jestli vznikne matka nebo dělnice, je řízeno množstvím a složením potravy, kterou obdrží larva. V prvních třech dnech dostávají všechny larvy čistou mateří kašičku. Larvy, které jsou plánovány pro výchovu matky, leží v matečnicích a již v této fázi dostávají větší množství mateří kašičky. Po třech dnech se dělnicím do mateří kašičky přidává pyl a med, matka je krmena i nadále jen čistou mateří kašičkou (Bentzien 2008, s. 46).

Rojová nálada se objeví tehdy, když se vylíhne mladá matka. Při rojení včely vylétnou se starou matkou a nejčastěji se usadí na stromě. Nejprve se usadí matka se svým doprovodem včel, který ji chrání, včely se na sebe zavěsí do tvaru hroznu. Velký roj obsahuje přibližně 20 000 včel a váží 3 kg. Váhu způsobuje především med, kterým si včely před vylétnutím naplní medné váčky, aby měly s sebou dostatečné zásoby (Preusse 1984, s. 50).

Kvalita životního prostředí, zejména ekologické zemědělství v okruhu 3 km od stanoviště, je hlavním faktorem eko kvality včelích produktů. Člověk nejprve začal využívat příznivých účinků medu. Med je vytvářený z nektaru a medovice. Nektarový květový med je v tekutém stavu převážně žlutý. Medovicové medy jsou zbarveny tmavě, říká se jim také lesní (Kareš 2004, s. 6). Kromě nektaru a medovice i pyl slouží včelám jako jedinečný zdroj kvalitních výživných látek (Brožek 1986, s. 26).

Mateří kašička je tělesný produkt včel a zároveň potrava včelí matky. Včelí jed je sekret jedové žlázy, který včely používají k obraně v případě ohrožení (Kareš 2004, s. 34). Vosk je produktem trávicího procesu včely medonosné a vzniká činností voskových žláz (Brožek 1986, s. 56). Pro své antibakteriální vlastnosti našel uplatnění i propolis. Propolis včely sbírají z různých rostlinných zdrojů (např. vrba, topol, bříza, olše, kaštan). Použití propolisu k léčebným účelům má v přírodním a lidovém léčitelství starou tradici (Seeley 1997, s. 63).

Ekologický chov včel

Ekologické včelářství by se dalo vyádnit jako začlenění se včelami s ohledem na jejich přirozenou podstatu, které provádí včelář. Současně vyžaduje zdravé životní prostředí v okolí sberu nektaru a k tomu má právě Zbraslavec velmi vhodné přírodní podmínky.

Úly v přírodě

Úly v přírodě

Historickogeografická naučná stezka

Včelstvo

Včela medonosná patří k hmyzu, který žije v početných společenstvech. Je to velmi dobře fungující organismus, který se skládá z matky, dělnice a trubců.

Kaple v obci

Matka

- kladovna, o níž se považuje za jediný zdroj nových včel
- informuje o přelomu sezóny
- akorduje úlohu matky je hlavním vajíčkem (až 1500 denně)
- zajišťuje přímou výživu
- má žihadlo

Dělnice

- jsou samičky spohlaví, neprodučejí jedičku v létě – 50 000 až 60 000 jediček)
- opozitují sberu potravy, vyhledávají a přivádějí potravu do včelstva
- chrání včelstvo před nepřítelí, mají žihadlo
- čistí úly stavějí voskové pláty
- pomoci mobilizačníků figur přivádějí informace

Trubec

- jediný člověk je včelstvem, vedou včelstvem – během tzv. ambulojání přibližně 10 až 20 metrů se dostane k mladé mace a oploďují ji, kopolují
- je jich 300 – 600 jedinců v úlu
- žijí pouze v letních měsících
- nemají žihadlo

VČELY A PŘÍRODA

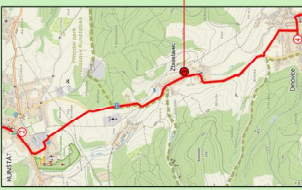
Počasí, roční období

Včely jsou silně závislé na přírodních vlivech.

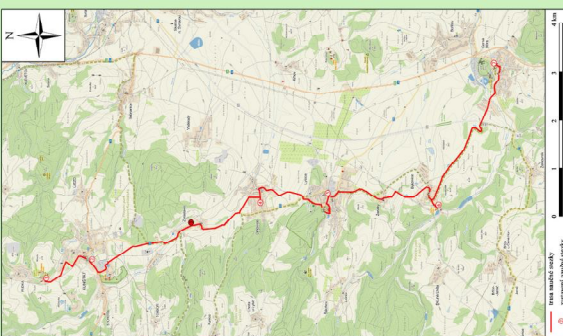

Paraziti

Včelstva jsou ohrožena nozomem Varroa destructor, oborou včely medonosné – varroázou.

TRASA NAUČNÉ STEZKY VJEDNÍ ČÁSTI REGIONU BOSKOVICKA

VÝŠKOVÝ PROFIL ČÁSTI TRASY

Úly v přírodě

Úly v přírodě

Vegetace

Kvalita životního prostředí, zejména ekologické zemědělství v okolí 3 km od stanoviště, je hlavním faktorem oko kvality včelích produktů.

Stanoviště

Stanoviště svými vlastnostmi (stěny, chráněná, vlhké, slunečné, stinné) ovlivňuje děje ve včelstvu.

Včelstvo (in - stromo)

Propolis

- včeli lepkavý med s příměsí vosku z včelčích stromů
- včely používají propolis jako ochrannou látku v úle
- včely sbírají propolis z kůry stromů, které se dostanou do úlu
- včely produkují propolis pro sebe, protože je pro ně garantem přežití
- není to produkt na konzumaci, pro člověka má antibakteriální účinky

Včelí jed

- čirá tekutina obsahující směs látek, které se tvoří jako sesteri jedové žlázy
- včela jej používá především k obraně včelího společenství v případě ohrožení, k obraně úlu proti vetřelcům
- umožňuje vytvoření jedu závislé na sídli a druhu včel, ale také na roční době a výšce

Obr. č. 4: Informační tabule č. 3

Zdroj: vlastní zpracování

4.4 Drnovice – paličkování

Paličkování je řemeslo známé již přes 450 let. Alespoň tak můžeme usuzovat z písemných pramenů, které se váží k polovině 16. století. Krajka prošla svým vývojem, kdy se mnoho věcí změnilo, ale také jich mnoho zůstalo stejných. Nezměnil se způsob paličkování, kromě výroby krajek strojově. Vždy byla potřeba herdule, ať už měla jakýkoli název i tvar, od válce po kouli, která se plnila senem, pilinami, pískem, lesní trávou, zůstává nezbytná do dnešních dob. Ani paličky nezaznamenaly žádný významný zvrat ve vývoji, i když byly snahy dřevo nahradit plastem. Avšak po staletí nezměněno zůstává to nejdůležitější, a to šikovné ruce, chuť a trpělivost (Malátová 2005, s. 6). Co se během vývoje krajky změnilo, jsou vzory a pohled na krajkou jako takovou. Na počátku byla krajka považována za výsadu šlechty, bohatého obyvatelstva a církve, ale v průběhu času zlidověla a objevuje se i na lidovém kroji. Výroba krajek se stala způsobem obživy mnoha rodin. V 1. polovině 19. století s nástupem strojové výroby nastává znatelný úpadek ručních krajek. Řemeslo však nezaniká, ale dědí se z generace na generaci a díky tomu přetrvalo do 21. století (Malátová 2005, s. 7).

Na ruční paličkování potřebujeme pomůcky jako nitě, špendlíky, paličky, stojánek na herduli, herdule, nůžky, háčky, korálky, šátek na herduli, tvrdý papír a lepicí pásku, tužidlo, desky na vzorníky, rámečky, podklad pod krajky a ostatní nezbytné pomůcky (Malátová 2005, s. 16-18).

„Krajku můžeme charakterizovat jako přechod nití z tkaniny do volného prostoru. Správným křížením a kroucením nití vzniká vazba, která je při svém vzniku fixována špendlíky“ (Malátová 2005, s. 30).

Nejnovější poznatky posouvají vznik krajkářství do doby byzantské. Důkazem je nález na Kypru, kde bylo nalezeno během archeologických vykopávek dvě stě kusů kostěných paliček. Tento nález byl jednoznačně nazván souborem na výrobu krajek. Vznik krajkářství jako řemesla má své kořeny v oblasti Itálie, kolébky krajkářství. První krajky, se kterými se setkáváme, jsou namalovány na obrazech renesančních mistrů v Itálii na konci 15. století. V té době umělci kreslí návrhy pro řemeslníky, tkalce, zlatníky i krajkáře a určují módu své doby. Z Itálie se technika krajek rychle šíří pomocí kupců do celé západní Evropy. Čechy nezůstávají pozadu, technika krajek se rozšiřuje v západních oblastech a první zmínky jsou vázány k polovině 16. století. Krajkářství se stalo hlavní obživou obyvatelstva v horských a podhorských oblastech, zejména

v regionu Krušných hor, Šumavy, Českého lesa a Orlických hor. Úpadek krajkářství je přisuzován vynálezu paličkovacího stroje z Anglie na počátku 19. století. K dalšímu úpadku dochází po druhé světové válce, avšak toto řemeslo úplně nezaniklo a dochází k obnovám této tradice (Malátová 2005, s. 8-9).

Pohraniční hory a jejich podhůří byly známou textilní oblastí, kde se pěstoval kvalitní len a kde se tkaly látky jak pro potřebu obyvatelstva, tak určené k prodeji. Na vývoj obchodování měla jistě velký vliv výstavba železnice v 1. polovině 19. století. Trať Praha – Choceň – Česká Třebová – Brno usnadnila obchodování a také přísun nového materiálu – bavlny (Malátová 2005, s. 10).

Strojní výroba krajek v Letovicích byla zahájena v roce 1908 jako první svého druhu na kontinentě ve firmě Faber & Co. Bylo to o 20 let dříve než její nejbližší konkurence na území Německa. Výroba krajek byla zaměřena na rakousko-uherský trh. Konec 1. světové války, rozpad Rakousko-Uherska a vznik Československé republiky stavěl krajkářskou výrobu před mnoho problémů. Nastala i změna v módě, došlo k odklonu dřívějších krojů, kde byla krajka potřebná. Pro firmu Faber & Co. navrhovali nové vzory špičkoví umělci (Topak 2011).

Historie továrny v Drnovicích začíná v roce 1837, kdy hrabě Dubský založil továrnu na hřebíky, nýty, šrouby a jiné drobné kovové předměty, jednu z prvních šroubáren v Rakousko-Uhersku. V továrně tehdy pracovalo téměř 200 dělníků. V roce 1932 byla továrna díky hospodářské krizi uzavřena. Znovu se v ní začalo pracovat až v roce 1943, kdy se zde vyráběly dřevěné hračky. Roku 1945 byla továrna zkonfiskována a v roce 1948 přešla do vlastnictví podniku Tylex Letovice. Došlo k přestěhování všech paličkovacích strojů do továrny v Drnovicích, který byl specializován na výrobu paličkovaných krajek a záclon. Veškerá výroba paličkovaných krajek z Letovic a následně z celé republiky byla převedena do Drnovic. Tovární budovy byly postupně renovovány. Dobrý technický stav paličkovacích strojů byl systematicky udržován a nadále přibývaly modernější stroje. Roku 2002 koupila továrnu firma Topak, která pokračuje v tradici výroby těchto krajek.

Historickogeografická naučná stezka

OBEC DRNOVICE

Původně stará zemědělská osada Drnovice se nachází 35 km severně od Brna a 18 km severozápadně od okresního města Blanska v údolí na čpaci Českomoravské vřeloviny v národné výšce 331 m n. m. Na severu obec chrání kopce Hřbty, od jihovýchodu a od západu zalesněné Bařiny a Dubovítce. Na východě se údolí otevírá směrem do krajiny a poskytuje pohled na první výhledy Draňanské vřeloviny.

Město obec Drnovice

Krátká obec zahrnuje území 799 ha. K 1. 1. 2012 měla obec 114 obyvatel. Obec představují vesnice Úněš, přilehlá část Zhoř, předměstí a panenské sídliště Žabý. Obá poúky se v Drnovicích stékají a pokračují již jako Úněš, které se vlivá do řeky Svítavy.

První zmínky o obci pocházejí z roku 1131. První doložená písemná zmínka pochází z roku 1353, tehdy se obec uvádí jako majetek místní šlechty.

Panský dvůr

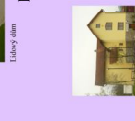
Skolovna

Golečský zámek v pohledu z Trnava

Mlýnský náhon

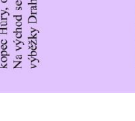
Trnava sídliště občanů

Trnava sídliště občanů

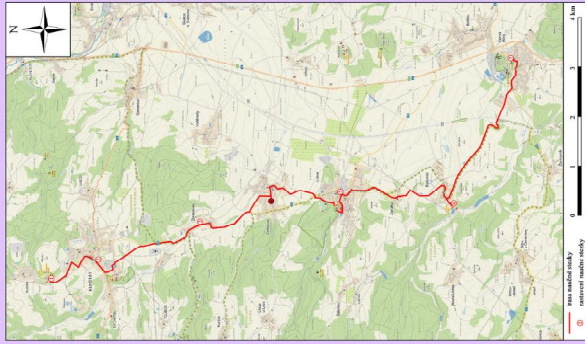
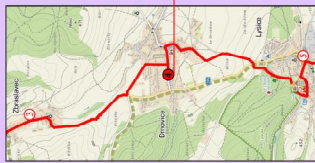

Trnava sídliště občanů

Trnava sídliště občanů

Boh řádů paličkování krajka je tradiční výrobek, který se používá ke zdobení krajů, oděvů, prádla, lesek, stříbrných polštářů, nábytku a mnoha dalších věcí. Z krajek se mohou vyrobit i dekorace a ozdoby pro interiéry.

PALIČKOVÁNÍ

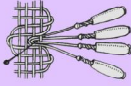
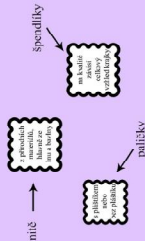

Historie ovámy v Drnovicích začíná v roce 1837, kdy hrabě Drnišský založil ovátnu na Hřbtech, spřátl a jiné cembé kovové předměty, jednu z prvých troubitěn v Rakousku-Uhersku. V továrně tkely pracovaly téměř 200 dělnic. V roce 1932 byla továrna díky hospodářské krizi uzavřena. Znovu se v ní začalo pracovat až v roce 1943, kdy se zde vyráběly dřevěné hračky. Roku 1945 byl do továrny zainstalována a v roce 1946 přešla do vlastnictví podniku Týžet Letovice. Dleto k představením všech lidí, kteří se v továrně zabývali výrobou paličkových krajek a výrobou paličkovacích strojů. Všechny výrobky byly vyváženy do zahraničí a následně z něj republika byla převedena do Drnovic. Tovární budovy byly postupně renovovány. Dobry technicky stav paličkovacích strojů byl systematicky udržován a nadále přibývaly modernější stroje. Roku 2002 koupila továrnu firma Topak, která pokračuje v tradiční výrobě těchto krajek.

Společnost Topak se zabývá výrobou paličkových krajek a doklady výrobků krajky všemi možnými provedení, materiálu, šířky, barev a kombinací. Při výrobě používá nejvyšší kvalitu bavlny a své výrobky exportuje do celého světa.

Co je potřeba za pomůcky na ruční paličkování?

Paličky s píštělkem mají výhodu v tom, že navídná nitka je schována, a tím se při práci nešpiní a lépe se drží. Nejvhodnější jsou paličky z ovčeneho dřeva bez jakýchkoli úprav, během používání se oprašují a vyhladí do lesku.

stojánek na hradle

hradle

Hradle je potažka, na které se vyrábí krajka její optimální velikost dosahuje v délce 40 cm a v průměru 20 cm, jako výsotka se doporučuje jemné jehny, plíny nebo hadříky; jisk nebo lesní tráva.

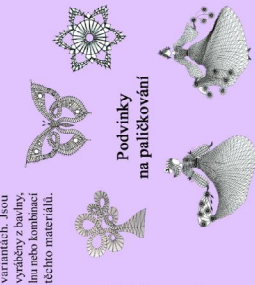
nitky

lokality

hradle

podklad krajky

Podvínky na paličkování

V továrně vyrábí krajky z bavlny, lnu, viskózy a polyesteru. Krajka ve firmě Topak znamená, že jeden obrázek je roviny a finální obrázek je tvary, který jsou přímo paličkovány nebo ručně vyštrhány.

Ubnusy a desky z paličkových krajek vyrábí v továrně ručním způsobem v mnoha provedeních, rozmanitých a barevných variantách. Jsou vyrobeny z bavlny, lně nebo kombinací těchto materiálů.

Krajka byla považována za výsadu šlechty, bohatého občianstva a církvé, ale v průběhu času zlidověla a objevuje se i na lidových krojích. Výroba krajek se stala způsobem obživy mnoha rodin. V 1. polovině 19. století s nástupem strojevé výroby masivně ztratily úpadek ručních krajek. Remeslo však nezahynulo, ale děl se z generace na generaci a díky tomu přetrvalo do 21. století.

Krajku můžeme charakterizovat jako pletech nití z tkaviny do volného prostoru, spřávným křivením a kroucením nití vzniká vazba, která je fixována špendlíky.

Obr. č. 5: Informační tabule č. 4

Zdroj: vlastní zpracování

4.5 Lysice – kovářství

Železo sehrálo ve vývoji lidstva důležitou roli. Vyspělost národů byla posuzována i podle jejich znalostí zpracování železných rud. Železo znali a používali od svého počátku i Slované. S kovářstvím byl úzce spjatý i rozvoj zemědělství a ostatních řemesel. V 6. a 7. století bylo kovářství v menším rozsahu rozptýleno po osadách, kde se používaly jen malé výhně. K vzestupu technické úrovně kovářství došlo ještě před vytvořením velkomoravského státu v souvislosti se zvyšující se poptávkou železných nástrojů. Již koncem 8. století bylo na Moravě činných několik železných hutí. Sortiment kovářských výrobků byl v 9. století poměrně široký a obsáhl všechny oblasti života. V domácích dílnách se kovalo zemědělské nářadí (např. radlice, kosy, srpy, lopaty, rýče, motyky), součásti koňských strojů, železné prvky k dřevěným vozům, výstroj a výzbroj bojovníků (např. sekery, kopí, oštěpy, meče, dýky), řemeslnické nástroje (např. kleště, kladiva, kovadliny, dláta, pilníky, pilky, rydla), oděvní doplňky (např. kování opasku), dále panty, petlice, hřebíky, skoby. Zručnější kováři vyráběli také zámky a klíče. Od 10. století docházelo k částečnému oddělování řemesla od zemědělství (Frolec 2003, s. 53).

Od poloviny 14. století se začaly objevovat hamry, které zdokonalovaly železářskou výrobu. Pokud kovář vyráběl věci denní potřeby (např. zemědělské a ostatní nářadí), jednalo se o kovářské dílo bílé. Naopak kování vozů a koní se nazývalo kovářské dílo černé (Frolec 2003, s. 54).

Řemeslníci se sdružovali v ceších, které byly činné po několik století (Bohmann, Semerák 1979, s. 27). Po roce 1850 došlo k rozpuštění cechů (Maršák 1981, s. 70).

Rozsah činnosti kováře byl velmi široký. Zhotovoval téměř veškeré zemědělské nářadí a nástroje, kování na vozy, na saně, pluhy, brány. Koval koně a vyráběl různá stavební kování. Zvláště zruční kováři se specializovali na práce, které měly charakter uměleckého řemesla (okenní mříže, panty ke dveřím, zámky s klíči, kování k truhlám). Řada jejich výrobků se vyznačovala zdobností (Frolec 2003, s. 55).

Do konce středověku kovář železo vytahoval, pěchoval, ostřil, zakulacoval, děroval, provlékal, osazoval, přesekával, rovnal, zkrucoval, ohýbal za studena i za tepla, rozšiřoval, probíjel a svařoval v ohni. Až 19. století zavedlo některé nové technické postupy, jako stříhání, pilování a řezání (Frolec 2003, s. 56).

Útlum kovářství nastal v souvislosti s pronikáním průmyslu, který přejímal jeho sortiment. Vlivem probíhající technické revoluce, ruční pomalá a drahá řemeslná výroba nutně musela ustoupit tovární sériové, rychlé a levné výrobě. I za cenu ztráty ve výtvarném projevu a omezení četnosti unikátních výtvorů individualizované rukodělné práce (Zub 1999, s. 10).

Kovář potřebuje místo s dílnou, kde by měl kovárnu s výhni a dalšími potřebnými pracovními nástroji. Ve vybavení kováren jsou velké rozdíly (Zub 1999, s. 166). Jako paliva se ve výhni dlouho používalo dřevěné uhlí. V dřívějších dobách však bylo prakticky jediným druhem paliva. V mladších a současných kovárnách se využívá drobné kamenné kovářské uhlí. Méně vhodným palivem je koks. Používání hnědého uhlí je nyní v kovárnách málo obvyklé. Moderní doba přinesla vytápění speciálních kovářských pecí naftou, olejem, vodíkem a svítiplynem (Konvička 1980, s. 139-141). Nejdůležitějším nástrojem kovárny je kovadlina, odlitá z oceli, na kterou se ohřáté materiály pokládají a kovají ručními kladivy (Goňa, Révay, Vondruška 2005, s. 59).

V kovárnách se používají různé druhy materiálů. Železo, chemicky čisté (ryzí) je měkký, kujný, lesklý kov, jeden z nejrozšířenějších prvků v zemské kůře. Pro kování se všeobecně používá technické železo, které je slitinou železa s uhlíkem a dalších prvků. V závislosti na obsahu uhlíku se technické železo rozděluje na kujné, tj. čisté železo a ocel a nekujné, tj. různé druhy litiny. Ocel je slitina železa s uhlíkem a doprovodnými prvky, které se dostaly do oceli při výrobě. Různé vlastnosti materiálu ovlivňují způsob jejich využití. Důležitá je jejich pevnost, tvrdost, tvárnost, svařitelnost, houževnatost, tavitelnost, křehkost, slévatelnost, stálost a odolnost proti rezivění (Frolec 2003, s. 65).

Při tepelném zpracování kovů se nemění tvar výrobků, ale vnitřní složení použitého materiálu. Jedná se o ohřívání, žíhání, cementování, kalení a popouštění (Konvička 1980, s. 139-141).

Mnozí kováři dovedli nejen zhotovit velmi kvalitní předměty, ale dbali i na jejich vzhled. Ačkoli v moderním uměleckém kovářství se používá zřídka květin a listů jako ozdoby, je to přece jenom ozdobný prvek, který v minulosti byl u uměleckokovářské práce neodmyslitelný (Hefner-Alteneck 1996, s. 23). Zdobit kovářské výrobky je možné pomocí postupu cizelování, leptání, zlacení, stříbření, mědění, nielování, rýhování nebo tauširování (Bohmann, Semerák 1979, s. 219-223).

Historickogeografická naučná stezka

OBEČ LYSICE

Lysice je obec v nadmořské výšce 362 m n. m., na rozhraní Hornosvratecké vrchnosti a Hořkovitické brázdý s 1891 obyvateli. Od 23. října 2007 byl obci vráten status městyse. První písemná zmínka pochází z roku 1306.

V Lysicích k významné aktivitě patří nepochybně zámek, který měl sloužit jako vodní pevnost. Posledními šlechtickými majiteli zámku byl rod Dubských, kteří drželi panství do roku 1945.

Lysice zámek

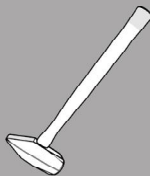
Church of the Holy Trinity in Lysice

V Lysicích je vystavěn farní kostel sv. Petra a Pavla, kaple a hrobková rodiny Dubských a na náměstí korinský sloup se sochou Panny Marie. Nad Lysickým potokem stojí zřícenina středověkého hradu Rychvalda a na několika místech v údolí potoků lze najít zbytky starých mlýnských náhonů.

Železo se ovládalo v průběhu dějin důležitou rolí. Vyspělost národů byla posuzována i podle jejich znalosti zpracování železných rud. S rozvojem byl úzce spjatý i rozvoj zemědělství a ostatních řemesel. Kovář surovina získával především z povrchových ložisek železných rud. V domácnostech dříve se kovalo zemědělské nářadí, součásti klenčích strojů, železné prvky k dřevěným vozům, výstroja výzoru bojovníků, těsněsádkové nástroje a oděvní doplňky. Znaménky kování vytržitelé také žánky a litce.

Kovář přebíhali ve městech i na vesni. Kovárna byla zpravidla umístěna u silnice. Vzhledem k tomu, že převážná část kováren byla dřevěná, byly často ohroženy požáry, a proto se jich do dnešní doby dochovalo poměrně málo.

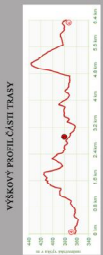
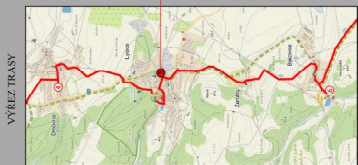
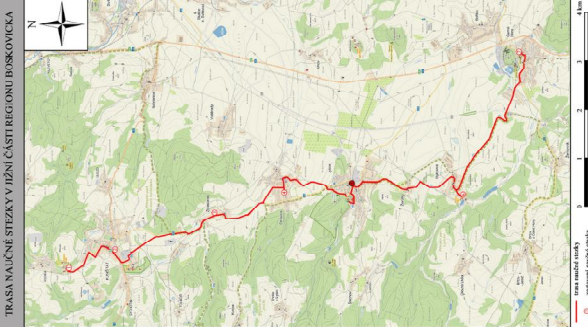

Pokud kovář vyrobil věci denní potřeby, jednalo se o kovářské dílo bílé. Naopak kování vozů a koní se nazývalo kovářské dílo černé.

Významnou rolí hraje ohřev a ochlazování materiálu, při kterém dochází ke změně jeho vlastností. Tento postup se nazývá kalení, popouštění a další. Kování materiálu je tím snazší, čím více se ohřeje. Toplena ale nesmí být tak velká, aby se materiál neuzavřel. Správná teplota pro daný materiál se nazývá sáupení ohřevu. Teplotu materiálu lze přibližně zjistit podle zatažení.

Muži kováci dovedli nejen zhotovit velmi kvalitní předměty, ale dbali i na jejich vzhled.

KOVÁŘSTVÍ

Řemeslníci se odrazovali v českých křesťech již v 16. století. Využívali svých umů a dovedností pro výrobu kvalitních kovů. Využívali také své zkušenosti s kovářskými nástroji. Využívali také své zkušenosti s kovářskými nástroji. Využívali také své zkušenosti s kovářskými nástroji.

Úlům kovářství nastal v souvislosti s pronikáním průmyslu, který přejímal jeho sortiment. Vlivem probíhající technické revoluce, ruční pomalá a drhla řemeslná výroba nutně musela ustoupit tvrdím sřivcům, rychle a levně výrobě. I za cenu ztráty ve vývarném projevu a omezení těmto unikátních výtvorů individualizovaně rukodělné práce.

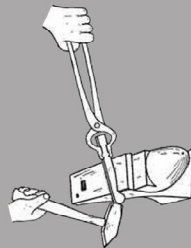
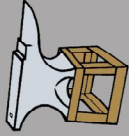
Ruční kování vyžaduje zručnost a sílu kováře. Dále pomocníky znalosti technologií postupů staré tradici i dnešní práce, ornamentiky a architektury.

Vybavení kovářství

Nepostradatelnou součástí dílny je kovářský výheň. Skládá se z omítky k ohřívání kovu a velmi důležitou součástí je nádrž s vodou, v níž se chladí nástroje. Zárizení tvoří praporek, sofy, regály vybavené ručním nářadím, materiál a spojovací prostředky.

Kovadlina

Nejdůležitějším nástrojem kovářství je kovadlina, na kterou se ohřívá materiál podla oceli. Kovadlina je dřevěná, s dřevěnou ocelí, která je vyrobena z dřevěného dříví. Kovadlina je dřevěná, s dřevěnou ocelí, která je vyrobena z dřevěného dříví. Kovadlina je dřevěná, s dřevěnou ocelí, která je vyrobena z dřevěného dříví.

Ruční nářadí

K uchopení, očištění a přeměnění železa kovu slouží kováři kletě zhotovené z měkké uhlíkaté oceli. Těmito nástroji kováře ukony se provádí kladivý z oceli. Záleží na fyzické zdatnosti kováře, s jakou rychlostí nástrojem pracuje. Používají se kladiva dřevěná, která jsou dlouhá 60 až 70 cm. Náklady kladiv se zhotovují z tvrdých, dobře vysušených dřevin.

Barva	Teplota v °C
červená	570 až 590
červenobílá	580 až 650
černá	700 až 780
tmavě červená	780 až 800
světlá šedá	800 až 880
šedá	880 až 1050
žlutá	1050 až 1250
bílá	1250 až 1320

Obr. č. 6: Informační tabule č. 5

Zdroj: vlastní zpracování

4.6 Býkovice – mlynářství

Mlynářství patřilo k nejstarším a v minulosti i k nejrozšířenějším řemeslům. Má proto dlouholetou tradici a tvoří dodnes významnou část potravinářského průmyslu. Princip vodního kola byl znám již ve starověku. V Evropě se začaly vodní mlýny stavět v 9. až 13. století. Rozvoj mlynářství na bázi průmyslové výroby započal koncem 18. století (Maršák 1981, s. 35). Mlýny byly nazývány a členěny podle zdroje užívané energie a podle umístění a charakteru hnací soustavy. Šlo tedy o mlýny vodní (potoční, pořiční, říční) a větrné (beranové, holandské). K mlynářskému řemeslu patřilo nejen obilí mlít, ale i mlýny stavět (Janotka, Linhart 1984, s. 34).

Porčův mlýn v Býkovicích je nově zrekonstruovaný funkční mlýn poháněný vodním kolem s průměrem 5 m. Původní mlýnské stroje s mlecími kameny byly poháněny jedním vodním kolem na horní vodu, která byla k objektu přiváděna dlouhým náhonem z říčky Býkovky. Vznik mlýnu spojený s mletím obilí se datuje do poloviny 16. století. První historický zápis, který je spojen jednoznačně s mlýnem je vedený od poloviny 17. století. Roku 1676 koupil David Porč od Jana Jabůrka mlýn a polnosti a toto vlastnictví rodu Porčů trvalo až do roku 1955. Poslední mlynář z rodu Porčů mlýn prodal v roce 1955 rodině Vybíhalově, která dále pokračovala v mlynářském řemesle. V roce 1978 byl mlýn odkoupen a přestavěn na skanzen. K další přestavbě došlo v roce 2003, poslední rekonstrukce jsou datovány mezi roky 2008 až 2009 (Laika 2009).

Po dokončení rekonstrukce budovy se začalo instalovat vodní kolo a turbína. Vodní kolo, paleční kolo a další části mlecího složení byly vyrobeny na míru pro tento mlýn. Turbína je naopak určena pro pohon dynamy vyrábějícího proud pro osvětlení. Mlynáři byli v minulosti jedni z prvních, kteří používali elektrické osvětlení. Bylo to dáno nejen tím, že měli snadný přístup k hnací síle, ale i proto, že svítit v prašném mlýně žárovkami bylo podstatně bezpečnější ve srovnání s petrolejovými lampami. Dynamo a originální rozváděč nainstalovaný v tomto mlýně by měl být ukázkou, jak takové zařízení v praxi fungovalo. Mlecí složení je plně funkční a používá se pro příležitostné mletí mouky, ze které se přímo ve mlýnu peče chleba (Laika 2009).

V době, kdy na mlýnu hospodařil František Porč starší (od roku 1773), byl mlýn zanesen do mapy tzv. prvního vojenského mapování Moravy (1764 až 1768). Přesnější zakres mapy do stabilního katastru z roku 1826 zobrazuje již také objekt pily, roubený přístřešek, hospodářský dvůr s dřevěnými budovami a stodolu. Na katastrální mapě

z roku 1898 se areál mlýna podstatně změnil. Došlo k posunutí pily a dvůr je zakreslen již uzavřený a všechny stavby jsou značeny jako zděné. Na základě odkazu, který historickou podobu mlýna uchoval do detailů, zahájil v roce 1946 profesor Antonín Kurial na Brněnské škole technické v rámci oboru architektura a pozemní stavitelství systematický výzkum lidových staveb na Moravě.

Světnice sloužila mlynáři a jeho rodině k bydlení, spaní a stravování. Mlynářova rodina jedla společně s mlynářskou chasou. Odehrával se zde veškerý rodinný život ve mlýně. V kachlových kamnech dodnes funkčních se peklo, vařilo, topilo se z kuchyně. V truhlách se ukládalo sváteční oblečení. Rohová skříňka, zvaná koutnice, ukrývala důležité listiny, knížky, sošky a obrázky svatých. Na kachlových kamnech v kuchyni se připravovalo jídlo jak pro obyvatele mlýna, tak i pro domácí zvířata. Chléb se pekl domácí ve vestavěné peci. V zimě se z kuchyně topilo do kachlových kamen do světnice, aby se vyhřála. Původně zde byla černá kuchyně s otevřeným ohništěm a odtahem do komína.

V mlýnici je nainstalován mlýnský mechanismus za zdí, kterou probíhá mohutná hřídel od mlýnského kola umístěného venku. Dílna byla většinou součástí mlýnice, sloužila k uložení nástrojů na křes mlýnských kamenů a nástrojů k opravě mlýnských kol a celého mlýnského zařízení. Byly zde rovněž uloženy tzv. sochory k odstranění ledu z mlýnského kola a náhradní díly k mlýnskému zařízení. Sloužila však i k opravám a údržbě zemědělských strojů. Šalanda sloužila pro odpočinek a přespání mlýnské chasy i pro čekající mleče („zákazník“ mlýna). Měla i společenskou úlohu, kde krajánci a sekerníci vyprávěli svoje poznatky, příběhy a přinášeli zprávy ze světa. V zanášce se ukládalo přinesené obilí k pomletí.

Historickogeografická naučná stezka

OBEC BÝKOVICE

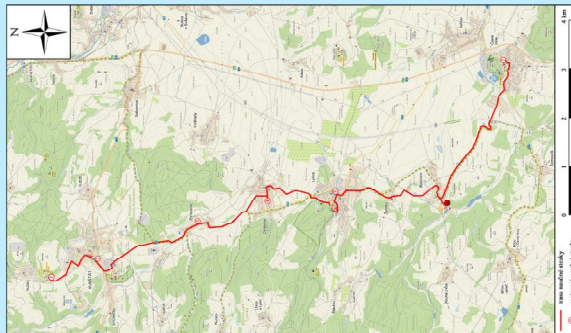
Mali obce Býkovice na rozhraní Boskovické tabule a moravské vlnovité řeky Moravy. První písemná zmínka o Býkovících pochází z roku 1264.

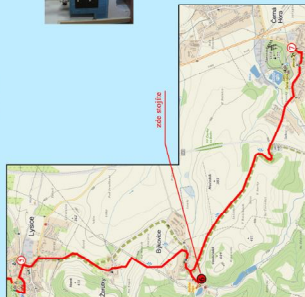
Mlýnský patník, nejstarší a v minulosti i nejrozšířenější fenešlím. Má proto dlouhou tradici a veškeré podstatné části potrubí a vodní mlýny stavěly v 9. až 13. století. Rozvoj mlynářství na baz. průmyslové výroby započal koncem 18. století.

Cechovní pravidla a cechovní zřízení fungovalo do doby než by o nahrazení živnostenským řádem, mlynáři se pak sdružovali ve Společnosti mlynářů, které vyvíjelo oprávnění k provozování mlynářské živnosti v příslušné oblasti. Společensva také pečovala o odborné školení, starovala vší poplatků za mlít a dala o dokonalejší technické vřazení mlýnů.

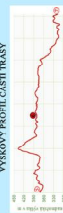
TEASANAUCNÉ STEZKY V JIŽNÍ ČÁSTI REGIONU BOSEKOVICKA

VÝŘEZ TRASY

YŠKOVÝ PROFIL ČÁSTI TRASY

Mlynářská chasa

- přásek – mlynářský učen
- tovaryš – vyučený mlynář
- mládek – vyučený mlynář a praxi
- stárek – mlynář s vcelou práxi, také řídí činnost chasy a dít
- o řádný čloz mlýna

Mlýny byly využívány v čteny (vodní, větrné) a podle umístění a charakteru hnací soustavy. K mlynářskému řemeslu patřilo nejen obhlížení mlýna, ale i mlýny stavět.

O mlynáři

Obabla mlýna a péče o něj a také o vodní dílo byla úlozem mlynáře, který byl buď majitelem, nebo majmncem mlýna.

Světlnice

Světlnice sloužila mlynáři a jeho rodině k bydlení, spaní a stravování. Mlynářova rodina žila společně s mlynářskou chasou. Odehrával se zde veškerý rodinný život ve mlýně. V kuchalových kamech docházelo k vaření a pečení. Kuchyně byla součástí mlýna a sloužila k vaření a pečení. Kuchyně byla součástí mlýna a sloužila k vaření a pečení.

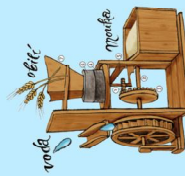
Kuchyně

Na kuchalových kamech v kuchyni se připravovalo jídlo, jak pro obyvatele mlýna, tak i pro domácí zvířata. Chleby se pekli domácí ve vestavné peci. V zímě se z kuchyně topilo do kuchalových kamen do světnice, aby se udržela teplota. Kuchyně byla součástí mlýna a sloužila k vaření a pečení.

Mlýnice

V mlýnici je umístěn mlynářský mechanismus za zdi, kterou probíhá mohutná řídel od mlynářského kola umístěného venku.

1. Kladnice
2. Řídel
3. řabeční kolo
4. spodní kámen – ložák
5. přesávkací zařízení
6. běhoun
7. rasyňací koš s polyhedralním dnem

MLYNÁŘSTVÍ

Pečivo mlýna v Býkovících je ověř zrakostromový funkční mlýn poháněný vodním kolesm s průměrem 5 m. Vznik mlýna spojený s utěsněním obhlí se datuje do poloviny 16. století. První historický zápis, který je spojen s jednorázem s mlýnem, je vedený od poloviny 17. století. Roku 1676 koupil Davříd Pečeř od Jana Jabůrka mlýna a polonci a tato vlastnictví rodu Pečeřů trvalo až do roku 1955. Poslední mlýnář z rodu Pečeřů mlýn prodal v roce 1955 rodině Vojňalové, která dále pokračovala v mlynářském řemesle. V roce 1978 byl mlýn odkoupen a přestavěn na skanzon. K další přestavbě došlo v roce 2003, poslední rekonstrukce jsou datovány mezi roky 2008 - 2009.

Základní odlišnost vodního mlýna je hlava koles.

V době, kdy na mlýna hospodařili Francišk Pečeř starší (od roku 1773), byl mlýn zánesen do mapy tzv. prvního vojenského mapování Moravy (1764 - 1768). Přesnější přístup, hospodářský dvůr, s dřevěnými budovami a stodolu. Na katastrální mapě z roku 1898 se areál mlýna podstatně změnil. Dlelo k posunutí pily a dvůr je zkrácen již uzavřený a všechny stavby jsou značeny jako zředené. Na základě pramenů, který historickou podobu mlýna uchovával do čtení, zahájil v roce 1946 profesor Antonín Kurát na Brněnské škole technické v rámci oboru architektura a pozemní stavitelství systematický výzkum lidových staveb na Moravě.

Mlynářské desatero

1. Jedně u mne mlít budeš.
2. Nevezmeš meliva, dokud nezapatíš.
3. Pomni, abys ršeřné dal a meine zapravil.
4. Chl mlynáře a chami, dlo, aby se ti dlebe.
5. Nebožák mlynářské stroje jít na předsle.
6. Zachováš a mlýna ve šsm a vbeie čisau.
7. Nepokraděš, a jen co věho si vezmeš.
8. Nepronlivíš kvědo svědectví proti mlynáři, že ti špatně semel a máto dal.
9. Nepožádáš od mlynáře více, nežli semle.
10. Anž požádáš, co se rozprášilo.

Dřlna

Dřlna byla většinou součástí mlýnice, sloužila k uložení nástrojů na řes mlynářských kamenů a nástrojů k opravě mlynářských kol a celého mlynářského zařízení. Byly zde rovněž uloženy tzv. sochory k odstránění řadu z mlynářského kola a náhradní díly k mlynářskému zařízení. Sloužila však i k opravě a údržbě zemědělských strojů.

Šalanda

Šalanda sloužila pro odpočinek a přesání mlynářské chasy i pro čekající mláče („zákazník“ mlýna). Měla i společenskou úlohu, kde krájeci a sekernici vyprávěli svoje poznanky, příběhy a přinášeli zprávy ze světa.

Mlýny byly také místem setkávání a pro široké okoli představovaly zdroj informací. Nejčastěji také byly zdrojem technického i kulturního pokroku venkova.

Zanaška

V zanašce se ukládalo přimase obhlí k paměti.

4.7 Černá Hora – pivovarnictví

Pivovar Černá Hora, který je nejstarším pivovarem na Moravě, patří k nejstarším pivovarům v České republice. Historie pivovaru Černá Hora sahá již do 13. století. Dle listiny z 16. července 1298 došlo k templářskému obřadu, který byl údajně stvrzen černohorským pivem. Vařilo se zde nejen v sousedských pivovarech, ale i v pivovaru vrchnostenském, který se nacházel právě v prostorách historické Sladovny. První písemná zmínka o pivovaru Černá Hora pochází z roku 1530, kdy panství Černou Horu vlastnili bratři Tas a Jaroslav Černohorský z Boskovic. V jejich společné majetkové smlouvě z roku 1530 je zmínka o existenci panského pivovaru Černá Hora. Pivovar Černá hora se stává 1. dubna 2010 již jako sedmý pivovar v pořadí součástí ryze české pivovarnické skupiny Pivovary Lobkowitz, jejímž hlavním cílem je zachovat tradici vaření piva v českých a moravských regionálních pivovarech. Pivovar Černá Hora důsledně dodržuje klasickou technologii výroby pravého českého piva a vlastní světový patent na výrobu limonád s chmelem (Pivovary Lobkowitz 2012).

V Pivovaru Černá Hora se vaří české poctivé pivo, jehož výroba se neurychluje, naopak se pivu nechává patřičný čas kvasit na otevřených spilkách a následně odděleně zrát v ležáckých tancích. Varna je středem pivovaru. Nejprve se tam rozemletý slad (sladový šrot) rozmíchá s vodou ve vystírací kádi, potom se sladový šrot zahřívá s vodou na technologicky důležitou teplotu (rmutování). Tento proces probíhá ve rmutové pánvi. Poté se získá scezováním přes vrstvu mláta cukerný roztok. Roztok dále odtéká do mladinové pánve a tam se povaří s chmelem. To je poslední fáze, která se nazývá chmelovar.

Ve spilce dochází k hlavnímu kvašení v otevřených kádích při zákvasné teplotě přibližně pět stupňů za pomoci pivovarských kvasnic. To probíhá osm až čtrnáct dnů, a po tuto dobu se přeměňují cukry na alkohol a oxid uhličitý. Při tomto procesu v ležáckém sklepu pivo prodělává poslední výrobní fázi – dozrávání a dokvašování, které trvá podle stupňovitosti od dvaceti do sedmdesáti dnů. Filtrace je proces, při kterém se pivo přes vrstvu přírodní křemeliny zbavuje především kvasničných buněk a tím i zakalení (Pivovary Lobkowitz 2012).

Závěr

Naučné stezky jsou nástrojem pro rozvoj cestovního ruchu a osvěty v mnoha obcích. Turistické trasy, cyklotrasy a naučné stezky jsou budovány kolem přírodních a kulturně historických atraktivit a lokalit, které jsou pro návštěvníky zajímavé.

Bakalářská práce se zabývá teoretickým zmapováním naučných stezek, co je jejich posláním a co by na stezkách nemělo chybět. Dále se věnuje fyzickogeografické a socioekonomické charakteristice vymezeného regionu s informacemi o jednotlivých obcích, kterými trasa stezky prochází. Seznamuje s optimálním návrhem trasy naučné stezky, kde trasa začíná a kde končí. Součástí je mapový výstup s vyznačenou trasou stezky. V práci jsou popsána jednotlivá zastavení trasy stezky, kde jsou zpracovány doplňující informace ke graficky znázorněným informačním tabulím.

Bakalářská práce zpracovává praktická východiska k problematice naučné stezky v jižní části regionu Boskovicka. Trasa stezky zasahuje na území mikroregionu Kunštátsko-Lysicko a obce Černá Hora. Trasa naučné stezky prochází tímto regionem z důvodu dopravního spojení a celkové dostupnosti naučné stezky. Trasa dlouhá 18 km vychází z obce Rudka a končí v obci Černá Hora. Stezku lze procházet i v obráceném směru, protože jednotlivé panely stezky na sebe navazují pouze volně. Trasu naučné stezky mohou projít lidé všech věkových kategorií a fyzické zdatnosti. Samoobslužnou stezku doplňuje sedm bodových informačních tabulí, kde návštěvník nalezne informace týkající se daného tematického zaměření, typického pro danou obec, kterou právě prochází. Naučná stezka je především zaměřena na tradiční řemesla významná v minulosti, která v této oblasti přetrvala do současnosti a historické zajímavosti v mikroregionu. Na trase návštěvníky lákají atraktivity v podobě přírodních a společenských zajímavostí a kulturních akcí.

Historickogeografická naučná stezka představuje tradiční řemesla, která člověka v životě provází do dnešní doby. První ze zastavení stezky pojednává o sochařství v Rudce, které ovlivňuje jak vnitřní, tak vnější prostředí. Dalším řemeslem dochovaným do současnosti je hrnčířství v Kunštátě. Zbraslavec a okolí má velmi vhodné podmínky pro ekologický chov včel, proto se zde zastavení věnuje tématu včelaření. Tradice paličkování krajek je zahrnuta na informační tabuli v Drnovicích. V Lysicích již mnoho generací uchovává kovářskou tradici. K Černé Hoře neodmyslitečně patří pivovarnictví.

Seznam použité literatury a zdrojů

Literatura

- ADAMCOVÁ, M. (1994): Keramika pro malé i velké. FIN, Olomouc, 208 s.
- BENTZIEN, C. (2008): Ekologický chov včel. Víkend, Český Těšín, 119 s.
- BÍNA, J., DEMEK, J. (2012): Z nížin do hor. Geomorfologické jednotky České republiky. Academia, Praha, 344 s.
- BOHMANN, K., SEMERÁK, G. (1979): Umělecké kovářství a zámečnictví. SNTL, Praha, 256 s.
- BRÁNSKÝ, J. (2010): Drnovice v minulosti dávné i nedávné. Albert, Drnovice, 224 s.
- BROŽEK, J. (1986): Včelí produkty. Český svaz včelařů, Praha, 88 s.
- ČEŘOVSKÝ, J., ZÁVESKÝ, A. (1989): Stezky k přírodě. SPN, Praha, 239 s.
- DAVID, P., SOUKUP, V. (2007): Velká turistická encyklopedie. Jihomoravský kraj. Knižní klub, Praha, 304 s.
- DRÁBEK, K. (2007): Naučné stezky a trasy II. Jihočeský kraj. Dokořán, Praha, 297 s.
- FROLEC, I. (2003): Kovářství. Grada, Praha, 156 s.
- GOŇA, K., RÉVAY, P., VONDRUŠKA, Š. (2005): Umělecké kovářství. Grada, Praha, 204 s.
- HEFNER-ALTENECK, J. H. (1996): Decorative Ironwork of the Middle Ages and the Renaissance. Dover Publications, Mineola, New York, 84 s.
- HOKR, V., SCHNEIDER, B. (2002): Stezky poznání. Novohradská občanská společnost, 117 s.

- JANOTKA, M., LINHART, K. (1984): Zapomenutá řemesla. Svoboda, Praha, 192 s.
- KAREŠ, J. (2004): Med jako lék. Agentura VPK, Praha, 64 s.
- KLÍMOVÁ, E. A KOL. (1999): Školní atlas České republiky. Geodézie ČS, Praha, 113 s.
- KOL. AUTORŮ (1997): Boskovice a okolí. BEVE s.r.o., Boskovice, 24 s.
- KONVIČKA, J. (1980): Tvoříme z kovu. Mladá fronta, Praha, 208 s.
- LUDWIG, A. (1922): Unsere Bienen. Berlin, 448 s.
- MACKOVČIN, P., JATIOVÁ, M., DEMEK, J., SLÁVIK, P. (2007): Brněnsko – chráněná území ČR IX.. Praha, 932 s.
- MALÁTOVÁ, L. (2005): Paličkování. Brno, 144 s.
- MARŠÁK, M. (1981): Putování za technickými zajímavostmi ČSR. Olympia, Praha, 279 s.
- PAVLŮ, R. (1993): Turistický průvodce. Artron, Boskovice, 35 s.
- PREUSSE, H. (1984): 300 Ratschläge für den Freizeit-Imker. Neumann Verlag, Leipzig, 178 s.
- PŘIKRYL, Z. (1971): Jak pracuje sochař. SPN, Praha, 76 s.
- RŮŽIČKA, M., VLČEK, T. (1979): Současná keramika. Odeon, Praha, 72 s.
- SEELEY, T. D. (1997): Honigbienen. Im Mikrokosmos des Bienenstocks. Birkhäuser Verlag, Berlin, 368 s.
- ŠEDÝ, V. (1953): Sochařské řemeslo. Základ sochařského umění. Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, Praha, 164 s.

ŠÍROVÁ MOTYČKOVÁ, K., ŠÍR, J. (2010): Naučné stezky. Průvodce naučnými stezkami České republiky. Olomouc, 191 s.

ŠTEFKA, L. A KOL. (1990): Naučné stezky Jihomoravského kraje. Brno, 126 s.

TICHÝ, D., ŠTĚPÁN, R. (2008): Historický vývoj hrnčířství na Kunštátsku. Vydalo město Kunštát, 56 s.

VIKTORIN, O. (1921): Dějiny, památnosti a pověsti kraje Boskovského. Letovice, 77 s.

VOLAVKA, V. (1956): Jak vzniká socha. Nakladatelství československých výtvarných umělců, Praha, 124 s.

WEISS, K. (2005): Víkendový včelař. Škola včelaření s nástavkovými úly. Víkend, Vimperk, 248 s.

ZUB, G. (1999): Ozdobné kovové ploty a mříže. Grada, Praha, 184 s.

Internetový zdroj

LAIKA, V. (2009): Turbína pro mlýn Býkovice,
<http://mve.energetika.cz/autor/navrh-turbina-bykovice.htm> (duben 2014)

MALACH, J. (2009): Geotrips.eu
<http://www.geotrips.eu/cs/mobilni-znaceni-tras-qr-kody> (únor 2014)

MĚSTO KUNŠTÁT (2007): Obec Kunštát,
<http://www.kunstat-mesto.cz/text/cz/vznik-a-rozvoj-mesta-.aspx> (březen 2014)

MĚSTO KUNŠTÁT (2007): Obec Rudka,
<http://www.kunstat-mesto.cz/text/cz/rudka.aspx> (březen 2014)

MĚSTYS ČERNÁ HORA (2014): Obec Černá Hora,
<http://www.mestyscernahora.cz/o-mestysu/ms-2080/p1=2080> (březen 2014)

MĚSTYS LYSICE (2014): Obec Lysice,

<http://www.lysice.cz/?id=45> (březen 2014)

MINISTERSTVO VNITRA ČR (2014): Počty obyvatel v obcích,

<http://www.mvcr.cz/clanek/statistiky-pocty-obyvatel-v-obcich.aspx>

(únor 2014)

OBEC DRNOVICE (2014): Obec Drnovice,

http://www.drnovice.cz/obec_drnovice.php (březen 2014)

PIVOVARY LOBKOWICZ (2012): Historie pivovaru,

<http://www.pivovarcernahora.cz/pivovar-a-okoli/historie-pivovaru/>

(březen 2014)

PIVOVARY LOBKOWICZ (2012): Jak vaříme naše pivo,

<http://www.pivovarcernahora.cz/pivovar-a-okoli/jak-varime-nase-pivo/>

(březen 2014)

TOPAK (2011): Továrna paličkovaných krajků,

<http://www.topak.cz/historie/> (březen 2014)

Seznam obrázků, grafů a map

Obr. č. 1: Značka naučné stezky

Obr. č. 2: Informační tabule č. 1

Obr. č. 3: Informační tabule č. 2

Obr. č. 4: Informační tabule č. 3

Obr. č. 5: Informační tabule č. 4

Obr. č. 6: Informační tabule č. 5

Obr. č. 7: Informační tabule č. 6

Obr. č. 8: Informační tabule č. 7

Graf č. 1: Profil terénu

Mapa č. 1: Trasa naučné stezky